

2022

Доклад за последваща оценка
на въздействието на Закона за
професионалното образование и
обучение

Съдържание:

Съдържание:	2
I. Резюме	2
Основна част на доклада	4
II. 1. Увод	4
2. Цели	6
3. Обхват и структура на оценката	7
3.1. Обхват на оценката	7
3.2. Структура на оценката	9
3.2.1 Изследване на причините за приемането или за изменението на нормативния акт	9
Изменение 1. - изм. ДВ. бр.58 от 18 юли 2017 г.)	11
Изменение 2. - изм. ДВ. бр.58 от 18 юли 2017 г.)	16
Изменение 3. - ДВ. Бр. 103 от 28 декември 2017 г.	16
Изменение 4. - изм. ДВ. бр.7 от 19 януари 2018 г.	17
Изменение 5. - ДВ, БР.92 ОТ 6 НОЕМРВИ 2018	17
Изменение 6. - (ДВ, бр.108 от 29 декември 2018г.)	21
Изменение 7. - (Обн. ДВ. бр.100 от 20 декември 2019г., изтекъл срок на действие)	21
Изменение 8. - ДВ. бр.17 от 25 февруари 2020г	22
Изменение 9. - изм. ДВ. бр.21 от 13 март 2020 г.	24
Изменение 10. - изм. и доп. ДВ. бр.41 от 3 юни 2022 г.	25
3.3 Критерии за оценка	27
3.4 Въпроси за оценка	28
II. Заинтересовани страни и събрани данни	28
1. Заинтересовани страни	28
2. Информация относно проведените консултации със заинтересованите страни	41
3. Събрани данни	43
III. Анализ на данните и оценяване на въздействията	45
IV. Описание на въздействията и формулираните изводи, заключения и препоръки	106
V. Начини на разпространение на резултатите от последващата оценка	114
VI. Препоръки за последващи действия съгласно чл. 18б от ЗНА	115
VII. Източници	116
VIII. Приложения	119

I. Резюме

Предмет на настоящата последваща оценка на въздействието е Закона за професионалното образование и обучение (Обн. ДВ. бр.68 от 30 юли 1999г.).

Оценката не се ограничава до конкретни разпоредби, като обхваща всички норми на закона. Изследвани са и всички изменения в избрания 5-годишен период.

През последните 5 години в системата на ЗПОО се осъществяват ключови реформи. Системата на ПОО се реформира и усъвършенства както чрез промени в нормативните актове, така и чрез национални, стратегически и оперативни програми, в които са предвидени цели и дейности за тяхното постигане. С оценката на въздействията на ЗПОО се показват реално постигнатите резултати и се онагледяват слабостите и предизвикателствата пред системата. Анализът спомага въз основа на събраните доказателства да се формират изводи, които да послужат като основа на бъдещите политики в сферата, както и за ефективни и устойчиви законодателни мерки.

В процеса на извършване на ПОВ са използвани редица източници на относима информация – проведена е анкета със заинтересованите страни; анализирани са различни доклади (извършвани от европейски и национални органи), в които се съдържат оценки и препоръки; изследвана е информация предоставена от звена, участващи в политиката предмет на оценяване (НАПОО, НАЦИД); отчетени си и данните от Националния статистически институт.

От извършения анализ може да се направи изводът, че оценката на ЗПОО е положителна и заложените цели са постигнати в необходимата степен. Като цяло се отчита, че вследствие на реформите в ЗПОО цялостните резултати в системата на ПОО са се повишили значително. Все пак се идентифицират и области, които не работят ефективно и определено се нуждаят от регулация, за да бъдат реализирани целените с въвеждането им резултати. Налице е възможност за прецизиране и доразвиване на редица разпоредби на ЗПОО, така че да отговарят по-ефективно и устойчиво на съответните потребности в регулирането на обществените отношения.

При оценката следва да се отчита и влиянието на глобални фактори, които не зависят от законодателя като например кризата с Ковид-19 през последните години. Освен това в анализите се взема под внимание и все по-осезаемото навлизане на нововъзникващите и усъвършенстваните дигитални технологии, които могат да бъдат по-широко въведени в ПОО. Пример за това е предложението да се предвиди възможност за организиране и провеждане на обучение в електронна среда чрез използване на информационни и

комуникационни технологии, което е обяснено по-детайлно в съответната относима част на доклада.

Резултатите от ПОВ ще бъдат разпространени съгласно нормативните изисквания, а именно – ще бъдат публикувани на интернет страницата на МОН и на Портала за обществени консултации.

Въз основа на изводите на оценката се правят препоръки и за последващи действия, свързани с изменения на ЗПОО, които са описани подробно в хода на настоящия доклад.

Основна част на доклада

II. 1. Увод

Настоящият доклад съдържа резултатите от извършена последваща оценка на въздействието на Закона за професионалното образование и обучение, обхващаща оценка на въздействията от прилагането на нормативния акт през изминалите 5 години. При изготвянето на последващата оценка на въздействието е използвана методология, основана на следните нормативни актове и стратегически документи:

1. Закона за нормативните актове;
2. Наредбата за обхвата и методологията за извършване на оценка на въздействието;
3. Ръководството за извършване на последваща оценка на въздействието на Министерския съвет от 2020 г.;
4. Образец на доклад за последваща оценка на въздействието (одобрен от Съвета за административната реформа на 28 януари 2021 г.)

Последващата оценка на въздействието на ЗПОО е извършена в изпълнение на РМС № 436 от 05.07.2022 г. за одобряване на списък със законопроекти, на които ще бъде извършена цялостна предварителна оценка на въздействието, и със закони, на които ще бъде извършена последваща оценка на въздействието през 2022 г.

За целите на разработването на настоящата последваща оценка на въздействието на ЗПОО е сформирани работна група със Заповед № РД09-5141/17.10.2022 г. на министъра на образованието и науката.

Последващата ОВ извършва последователно изследване на предисторията и съществувалия контекст от гледна точка на оценяваната публична политика или на отделни интервенции, с което се постига установяване на т.нар. първоначална ситуация, като се определя какво е било първичното състояние на проблемните обществени отношения и средата, в която са се развили, какъв е характерът на политиката или на всяка от предприетите интервенции, какви са били техните цели и как те са били приложени на практика. Анализът продължава с цялостна преценка на това как избраният вариант на политиката или отделни интервенции са работили на практика, като по този начин се гарантира, че провежданото оценяване е конкретно, съсредоточено и че се намира близо до проблемите на заинтересованите страни. В края на процеса по последващо оценяване първоначалната ситуация се сравнява с установеното текущо положение, това, в което се намират обществените отношения, участниците в тях, широкият кръг заинтересовани страни и заобикалящата ги среда към момента на оценяването чрез използването на безспорни от гледна точка на теорията и утвърдени в практиката показатели и критерии за оценка.

Извършването на последваща оценка най-ясно може да идентифицира възникналите от приложението на закона проблеми и да аргументира обосновано препоръки за бъдещи действия за подобряване на регулаторната среда.

Предлагането на законодателни промени, които не са основани на извършена последваща оценка на въздействието на съществуващите норми, се определя от редица изследователи в областта на оценката на въздействието като практика, показваща липсата на отговорност, дългосрочна визия и желание за приемственост от страна на законодателя.

Във връзка с горното констатациите и заключенията, направени в настоящата последваща оценка на въздействието, биха могли да послужат за

отправна точка, която да послужи за бъдещи регулации за усъвършенстване на системата на ПОО.

II. 2. Цели

Съгласно разпоредбите на чл. 33, ал. 2 от Наредбата за обхвата и методологията за извършване на оценка на въздействието (НОМИОВ) последващата оценка на въздействието изследва съотношението между поставените цели и постигнатите резултати при прилагането на нормативния акт. Според чл. 36 от НОМИОВ целите могат да са свързани с периодичен преглед на прилагането на нормативния акт, с резултатите от регулирането на конкретна част от съответните обществени отношения, със съответствието с определени конституционни или законови положения, с изводи относно последиците от прилагането на акта чрез правилата, които са заложиени в него.

В съответствие с принципа „първо оценявай“, възприет от Европейската комисия, действията по последващо оценяване се осъществяват преди да се пристъпи към извършването на предварителна ОВ и разработването на следващи изменения. Това гарантира, че евентуални бъдещи нови решения за приемане или промяна на публични политики или мерки за регулиране в достатъчна степен вземат предвид изминатия до момента път и ефектите от предходно предприети подобни действия. Поради това резултатите от оценяванията следва да бъдат публично достъпни и да са налични още преди започването на предварителната ОВ на бъдещите промени.

Общата стратегическа цел на настоящата последваща оценка на въздействието е да установи и измери действителните (реалните) последици (ефекти) от прилагането на ЗПОО през последните 5 години, както и да се идентифицира дали има нужда от допълнителни нормативни регулации.

Методологическите насоки за извършване на последваща оценка на въздействието определят четири основни цели на оценката: подобряване формулирането на политики; подобряване прилагането на нормативния акт; отчетност от прилагането на нормативния акт; извличане на изводи от

прилагането на нормативния акт. Ръководейки се от методическите указания, вземайки предвид и конкретиката на оценявания нормативен акт и избраната стратегическа цел, настоящата последваща оценка на въздействието на ЗПОО цели да се установи:

Цел 1

В каква степен регулираните от ЗПОО процеси задоволяват потребностите от квалифицирана работна сила, конкурентоспособна на пазара на труда.

Цел 2

Разпоредбите на ЗПОО обезпечават ли в пълен обем процеса на валидиране на професионални знания, умения и компетентности.

Цел 3

Прилагането на ЗПОО осигурява ли в цялост условия за професионално образование и обучение на гражданите съобразно личните им интереси и възможности.

Цел 4

ЗПОО осигурява ли ефективни механизми за функциониране и развитие на системата на професионалното образование и обучение, основаващи се на сътрудничество между нейните институции и органите на изпълнителната власт и на местното самоуправление и социалните партньори.

3. Обхват и структура на оценката

3.1. Обхват на оценката

В Ръководството за извършване на последваща оценка на въздействието, одобрено с Решение № 885 на МС от 3 декември 2020 г. се посочва, че последваща оценка на въздействието може да бъде направена за целия период на действие на нормативния акт или само на част от него, или само на част от разпоредбите.

В съответствие с методическите указания избраният обхват на последващата оценка на въздействието е въздействието на ЗПОО през последните **5 години**, в които нормативният акт е претърпял няколко мащабни и съществени изменения и допълнения. Оценката не е ограничена до

конкретни разпоредби, раздели или конкретно изменение, а включва изследване на въздействията на целия нормативен акт в рамките на избрания период.

При определянето на обхвата на последващата оценка на ЗПОО не са налице съществени ограничения освен липсата на извършена предварителна оценка на въздействието на закона, каквато при приемането на ЗПОО не е била включена като задължително изискване в Закона за нормативните актове. Предварителната оценка съдържа набор от цели и показатели/индикатори за изпълнение, с които следва да се измерва напредъкът, както и базовите стойности, спрямо които се оценяват ефектите от въздействието. Липсата на такава води до това, че общата цел на Закона, както и съответстващите показатели/индикатори за изпълнение не са формулирани по ясен и категоричен начин от самото начало. В настоящия случай, предвид липсата на предварителна оценка на ЗПОО, целите и резултатите са определени последващо (по време на прилагането на нормативния акт и неговите съществени изменения) и спрямо така дефинираните цели са определени и оценени ефектите и ползите от закона.

Целта на Министерството на образованието и науката е чрез последващата оценка на въздействието да се провери дали политиките, реализирани чрез нормативния акт, са ефективни. Да се разбере какво е развитието на процесите през последните 5 години, да установи, „какво“ се е случило и най-вече „защо“ дадено нещо се е случило или не се е случило, какви действия и мерки са били осъществени като част от една обща стратегия на държавата и, ако е възможно, да се прецени „колко“ е промяната, т.е. какъв е обемът или размерът на измененията, настъпили в резултат от въпросните интервенции. Именно изследването на процесите, измененията, резултатите от тях, въздействията върху заинтересованите страни и текущото състояние ще покаже дали ще бъдат необходими допълнителни нормативни регулации в ЗПОО, който е основният нормативен акт, регулиращ системата на ПОО, която има своята основна роля в подготвянето на квалифицирани кадри, необходими за различни и ключови за държавата сектори.

3.2. Структура на оценката

3.2.1 Изследване на причините за приемането или за изменението на нормативния акт

Професионалното образование е от ключово значение за благополучието на широк кръг обществени отношения, което определя фундаменталната му роля като система от национално значение. Професионалното образование осигурява връзка между младежите и пазара на труда. В този смисъл, качествено образование е предпоставка за подготовка и произвеждане на квалифицирани кадри, които осигуряват конкурентни предимства на всяка една икономика.

Професионалното образование в България има своите традиции и играе своята съществена роля в образователната система в страната.

Съгласно чл. 53, ал. 6 от Конституцията на Република България *„Държавата насърчава образованието, като създава и финансира училища, подпомага способни ученици и студенти, създава условия за професионално обучение и преквалификация. Тя упражнява контрол върху всички видове и степени училища.“*

Законът за професионалното образование е приет през 1999 г. Към момента на приемане на ЗПОО не съществува нормативно изискване за задължително извършване на предварителна оценка на въздействието и съответно такава не е извършена. По тази причина не са определени целите във връзка с дефинирането на проблема и идентифицирането на засегнатите страни, както и не са заложили конкретни индикатори за тяхното изпълнение.

През годините нормативният акт е изменян и допълван многократно, като от приемането му до настоящия момент промените са цели 37. Това се дължи най-вече на динамиката в обществените отношения. Върху системата на професионалното образование стои отговорността да отговори на нуждите на икономиката, а и на други сфери от съществено значение за държавата и

обществото. Значимостта на професионалното образование и обучение като ключов елемент на съвременната свръхдинамична социално-икономическа среда е безспорна и това се определя от нуждата на модерните икономики от т.нар. „работници на знанието“ (knowledge workers), способни да отговарят адекватно на непрекъснато променящите се потребности от професионален капацитет, стъпващ на обновяеми съвременни знания и умения.

Законът за професионалното образование и обучение (ЗПОО) има решаващо значение за развитието на системата на ПОО и за осигуряването на качество на ПОО. Законът регламентира управлението на системата за професионално образование и обучение на трипартитен принцип на национално, регионално и местно равнище, организацията, институциите и финансирането на системата на професионалното образование и обучение.

В чл. 2 от ЗПОО е регламентирана целта на системата на ПОО, която е определена като подготовка на гражданите за реализация в икономиката и в другите сфери на обществения живот, както и създаване на условия за придобиване на професионална квалификация и за нейното непрекъснато усъвършенстване.

Законът определя структурата на системата на ПОО, която включва:

1. професионално ориентиране, професионално обучение и професионално образование;
2. валидиране на професионални знания, умения и компетентности.

От датата на приемане на ЗПОО не е извършвана цялостна оценка на въздействието, за да бъдат проучени и анализирани постигнатите от прилагането му резултати. Това обстоятелство прави още по-значимо значението на текущата последваща оценка, която ще покаже резултатите от прилагането на закона през последните 5 години, ще идентифицира слабите страни и нуждата от организационни или нормативни промени, ако се установят такива.

На 12 февруари 2020 г. е подписано споразумение между Международната банка за възстановяване и развитие (Световната банка), Министерството на образованието и науката на Република България (МОН) и Изпълнителната агенция „Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен

растеж“ (ИА ОПНОИР) за предоставяне на аналитични и консултантски услуги по две дейности: (1) Преглед на публичните разходи в областта на науката, технологиите и иновациите и (2) Подкрепа за изграждане на основан на доказателства подход за разработване на Национална стратегическа рамка за развитие на образованието до 2030 година. В изготвения доклад на Световната банка отнасящ се до *„Професионално образование и обучение и учене през целия живот в България: Ситуационен анализ и препоръки за основни насоки на бъдещи политики“* се посочва, че: *„В Закона за професионалното образование и обучение (ЗПОО) са залегнали редица основни концепции, но те търпят чести промени. Полезно би било да се направи преглед на слабите места, които възпрепятстват прилагането на законодателството, така че да могат да се разработят и приложат мерки за намаляване на несъответствието между документи и практика.“*

Изменение 1. - изм. ДВ. бр.58 от 18 юли 2017 г.

Предвид избрания обхват на последващата оценка на въздействието (предходните 5 години), то няма да бъдат анализирани всички промени в закона, а само тези във времеви обсега на оценката.

Анализът ще започне с изм. и доп. на ЗПОО в ДВ. бр.59 от 29 юли 2016 г. Независимо, че промяната е преди 5-годишния времеви период, тя ще бъде включена в обхвата, тъй като е от съществена важност. От една страна, предприетите изменения и допълнения са мащабни и вследствие от цялостната реформа в образованието и влизането в сила на новия Закон за предучилищното и училищното образование. От друга страна, последиците от измененията на закона се проявяват именно в избрания времеви обхват, което налага анализа и оценката им.

Динамичните промени в обществените отношения през последните години, бурното навлизане на информационните и комуникационните технологии в човешкия живот поставят нови предизвикателства пред традиционните образователни модели и традиционните форми на общуване. Постепенно се оформя мнението, че е необходимо предефиниране на целите на българското

предучилищно и училищно образование. Идентифицираните нужди за мащабни реформи в образователната система водят до приемането на новия Закон за предучилищното и училищното образование, който влиза в сила на 1 август 2016 г. Приемането на ЗПУО доведе до основни промени във философията, целите и принципите на предучилищното и училищното образование. С нормативния акт за пръв път се уреждат обществени отношения, свързани с възможностите за валидиране на компетентности (за лица, навършили 16 години, които нямат придобито основно или средно образование) в неформалното обучение и информалното учене като част от широко разбираня образователен процес. Оптимизира самостоятелната и индивидуалната форма на обучение, развива дистанционната форма на обучение и въвежда комбинирана форма на обучение. Стремежът е към повече възможности за достъп за различни категории лица и превенция на отпадането и ранното напускане.

Една от целите на новия ЗПУО е модернизация на системите с цел повишаване на качеството и подобряване на връзката с изискванията на бизнеса и пазара на труда.

Училищното професионално образование и обучение е част от цялостната система на предучилищното и училищното образование, като приемането на новия ЗПУО наложи и синхронизиране на ЗПОО с новите цели, принципи и концепции на системата. Това обуслови нуждата от обширни промени в основния нормативен акт, регулиращ системата на професионалното образование и обучение – ЗПОО. Измененията и допълненията са обнародвани в ДВ. бр.59 от 29 юли 2016 г. Поради факта, че промените в закона са извършени преди приемането на Наредба за обхвата и методологията за извършване на оценка на въздействието (в сила от 18.11.2016 г.), предварителна оценка не е извършена, което поради липсата на цели, заинтересовани страни, индикатори, затруднява по-точното и конкретно измерване на промените от осъществената регулация.

В доклада до Министерския съвет, в който са посочени причините за промяната, се посочва, че предлаганите в закона изменения и допълнения са в следните насоки:

По отношение изискванията към организацията в системата на професионалното образование и обучение:

- > промени в изискванията за придобиване на професионална квалификация, регламентирани с рамковите програми за ученици и за лица, навършили 16 години - входящо минимално образователно и квалификационно равнище, продължителност на обучението и изходящо образователно и квалификационно равнище;
- > регламентират се изискванията за разработване на държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по професии, рамковите програми, учебните планове и учебните програми.

По отношение институциите в системата на професионалното образование и обучение:

- > заличават се професионалните училища в съответствие с изискванията на Закона за предучилищното и училищното образование;
- > заличават се центровете за квалификация на обучаващите, създадени в рамките на проект и закрити след приключване на проектните дейности;
- > уреждат се статутът, условията и редът за откриване, преобразуване, промени и закриване на професионалните колежи.

По отношение съдържанието на професионалното образование и на професионалното обучение:

- > изцяло е променено наименованието и е преформулирано съдържанието на Глава четвърта поради отмяната на Закона за народната просвета и отпадане на въведеното в него основание за приемане на държавното образователно изискване за професионалното образование и обучение;
- > определени са целите, съдържанието и характеристиките на видовете професионална подготовка;
- > променено е съотношението на теоретичното и практическото обучение в полза на практическото обучение, в. т.ч. и на практиката в реална работна среда;
- > разширява се обхватът на местата за провеждане на практическо обучение.

По отношение завършването, удостоверяването и признаването на професионалното образование и обучение:

- > урежда се завършването на професионално образование и обучение и неговото документиране в съответствие с разпоредбите за придобиване на средно образование в Закона за предучилищното и училищното образование;
- > създадено е основание за издаване от министъра на образованието и науката на наредба за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация;
- > регламентира се редът за издаване на документите за придобитата професионална квалификация, издавани от професионалните колежи и центровете за професионално обучение.

По отношение управлението на системата на професионалното образование и обучение:

- > разширяват се правомощията на министъра на образованието и науката относно поддържане на публичен регистър на професионалните колежи и осъществяване на контрол върху дейността им;
- > допълват се функциите на НАПОО по отношение на полагане на печат с държавния герб върху документи, издавани от центровете за професионално обучение;
- > допълват се функциите на общините по отношение на откриването, преобразуването, промяната и закриването на общинските професионални гимназии и професионални колежи, както и назначаването на директори на общинските професионални колежи, допълват се функциите на общините по отношение на откриването, преобразуването, промяната и закриването на общинските професионални гимназии и професионални колежи, както и назначаването на директори на общинските професионални колежи.

Проектът на Закон за изменение и допълнение на Закона за професионалното образование и обучение от 2016 г. и докладът към него са публикувани на интернет страницата на Министерството на образованието и науката и на Портала за обществени консултации на Министерския съвет за обществено обсъждане. Те са съгласувани по реда на чл. 32 от Устройствения правилник на Министерския съвет и на неговата администрация, като

получените бележки и предложения са включени в справка за отразяването им. Постъпили са становища от всички министерства, 10 от тях са без бележки и предложения, а 4 становища съдържат бележки от технически характер, които са отразени. В останалите 3 становища освен технически бележки са дадени и следните бележки по същество:

- Министерство на икономиката – да се предвиди еднакъв срок за обучение за придобиване на II и III степен на професионална квалификация (СПК). Предложението не е прието, тъй като придобиването на II СПК за 5 години е обвързано с придобиване на средно образование;
- Министерството на здравеопазването предлага към източниците за финансиране на професионално обучение, извършвано от частните професионални колежи и ЦПО, да се добави и „средства от европейските структурни фондове“. Предложението не се приема, доколкото такава възможност е дадена със записва „и друг възложител на обучението“;
- Министерството на труда и социалната политика дава предложение да се премахне изискването за минимална продължителност на обучението, измерена в месеци и години. Мотивът е, че за целите на обучението е по-важна продължителността в учебни часове. Предложението не се приема, тъй като двата начина на измерване са съобразени помежду си.

В хода на общественото обсъждане на Портала за обществени консултации са постъпили два коментара. Те са свързани с полагането на печат с изображение на държавния герб върху документите, издавани от централите за професионално обучение. Полагането на този печат в НАПОО би създавало редица административни трудности и забавяне. Съображенията са приети и е направена редакция в текста.

Постъпили са и предложения от НАПОО, голяма част от които са приети и отразени в текста.

По отношение на измененията на ЗПОО през 2016 г. в посочения по-горе доклад на Световната банка се казва: *„Последните важни поправки, приети*

през 2016 г., са фокусирани върху подобряване на гъвкавостта и мобилността и засилване на практическото обучение. Последните изменения на Закона за предучилищното и училищното образование, известни като реформа в образованието, предизвикаха промени в Закона за ПОО, известни като реформа в ПОО. Тяхната основна цел е да направят възможностите за образование по-гъвкави, позволявайки по-добра пропускливост и интеграция между общото образование и ПОО. Измененията също така промениха съотношението между теоретичното и практическото обучение в полза на последното, включително практиката в реална работна среда“.

Изменение 2. - изм. ДВ. бр.58 от 18 юли 2017 г.

Измененията от 18 юли 2017 г. (изм. ДВ. бр.58 от 18 юли 2017 г.) са от терминологично естество и са осъществени чрез § 59 от заключителните разпоредби към Закона за изменение на Закона за българската агенция по безопасност на храните.

Изменението е в чл. 9а, ал. 4 от ЗПОО, като думите „министър на земеделието и храните“ се заменят с „министър на земеделието, храните и горите.

Поради чисто техническото естество на изменението на нормативния акт не е налице необходимост и възможност за допълнителен анализ.

Изменение 3. - ДВ. Бр. 103 от 28 декември 2017 г.

Следващото изменение на закона е обнародвано в ДВ. Бр. 103 от 28 декември 2017 г. и влиза в сила от 01.01.2018 г.

Промяната е осъществена чрез преходните и заключителни разпоредби към Закона за допълнение на Закона за ограничаване на административното регулиране и административния контрол върху стопанската дейност.

Регулацията е в чл. 49б от ЗПОО, като се правят следните изменения и допълнения:

1. В ал. 2 т. 4 се отменя.
2. Създава се ал. 11:

„(11) Обстоятелствата относно съдебния статус на българските лица, представляващи и управляващи центрите за професионално обучение или за информация и професионално ориентиране, се установяват служебно от Националната агенция по професионално образование и обучение. Чуждите граждани представят свидетелство за съдимост или еквивалентен документ.“

С промяната и служебното установяване на необходимите факти и обстоятелства от НАПОО се осигурява намаляване на административната тежест за гражданите и бизнеса, като е залегнало правилото, свързано с ограничаване на възможността да се изисква удостоверяване на данни или представяне на документи, налични в публичен регистър.

Промените са в унисон с административната реформа, като целта е да се създадат необходимите условия гражданите и организациите да престанат да бъдат „куриери“ между администрациите и други органи и организации, да се премине към безхартиено общуване, да се осигури служебен обмен на данни, документи и информация, включително чрез извършването на вътрешни административни услуги, както и да се регламентират основните принципи и положения за осъществяването на регистровата реформа.

Изменение 4. - изм. ДВ. бр.7 от 19 януари 2018 г.

Изменението на ЗПОО в началото на 2018 г.(изм. ДВ. бр.7 от 19 януари 2018 г.) е в чл. 45, ал. 7, т. 5 и е свързана с предпоставките за освобождаване от длъжност на Председателя на НАПОО.

- 5. (изм. - ДВ, бр. 97 от 2010 г., в сила от 10.12.2010 г., изм. - ДВ, бр. 7 от 2018 г.) при влизане в сила на акт, с който е установен конфликт на интереси по Закона за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество.

С оглед характера на изменението не се идентифицира нужда и възможност за допълнителен анализ.

Изменение 5. - ДВ, БР.92 ОТ 6 НОЕМРВИ 2018

Проектът на нормативния акт е насочен към преодоляване на следните проблеми:

- липса на регламентирани изисквания към работодателите, наставниците, учителите методисти, към обучаващата институция във връзка с осъществяване на обучението чрез работа (дуална система на обучение);

- липса на регламент за актуализиране на учебните програми за дуално обучение в съответствие с потребностите на бизнеса;

- ограничен обхват на училищата, реализиращи дуална система на обучение;

- липса на информационна база данни за фирмите, които отговарят на условията да участват в осъществяване на дуално обучение и др.

С проекта на Закон за изменение и допълнение (ЗИД) на Закона за професионалното образование и обучение (ЗПОО) се предлага разграничение между защитените специалности от професии и специалностите от професии, по които е налице очакван недостиг на пазара на труда, при което ще се осигурят условия за регламентиране на възможностите за преодоляване на недостига от специалисти на пазара на труда, а също така се създава уредба и относно основни аспекти от практиката за осигуряване на качество на обучението чрез работа (дуална система на обучение).

В мотивите е посочено, че целта на промените в акта е нормативно осигуряване на възникналите в практиката потребности за:

- въвеждане на изисквания към работодателите с цел гарантиране на устойчивост и прозрачност при реализиране на партньорства за осъществяване на обучение чрез работа (дуална система на обучение);

- регламентиране на ролята и функциите на наставника, определен от работодателя, под чието ръководство се провежда практическото обучение в реална работна среда;

- определяне на задачите и изискванията към учителя методик в училището или към преподавателя-методик в професионален колеж или център за професионално обучение, който се определя от директора на обучаващата институция и осъществява връзката между работодателя,

наставника и обучаващата институция при обучението чрез работа (дуалната система на обучение);

- разширяване обхвата на училищата, в които се осъществява обучение чрез работа със средните училища с професионални паралелки;

- създаване на условия за гарантиране съответствието на професионалното образование и обучение с потребностите на бизнеса чрез актуализиране на учебните програми най-малко веднъж на всеки 5 години;

- въвеждане на изисквания към работодателите, които могат да обучават ученици по дуалната система;

- създаване на информационна база данни за фирмите, които отговарят на тези изисквания, като поддържането на базата данни се възлага на Министерството на икономиката;

Проектът на Закон за изменение и допълнение на Закона за професионалното образование и обучение от 2018 г. и докладът към него са публикувани на интернет страницата на Министерството на образованието и науката и на Портала за обществени консултации на Министерския съвет за обществено обсъждане. Те са съгласувани по реда на чл. 32 от Устройствения правилник на Министерския съвет и на неговата администрация, като получените бележки и предложения са включени в справка за отразяването им. Постъпили са становища от всички министерства, 14 от тях са без бележки и предложения, а 4 становища съдържат бележки от технически характер, които са отразени. В становището на дирекция „Правна“ на МС е дадена следната бележка по същество: Да бъдат формулирани общите изисквания за определянето на една специалност за защитена от държавата, а на подзаконово ниво да се посочат съответните критерии за това. Бележката е приета и отразена.

В хода на общественото обсъждане на Портала за обществени консултации е постъпил един коментар от Българската стопанска камара (БСК). В него се изказва подкрепа за основните изменения и допълнения, предложени в този ЗИД на ЗПОО, в т.ч.:

- разграничението между защитените професии и специалностите от професии с очакван недостиг на пазара на труда;

- актуализация на учебните планове и програми;
- изисквания към институциите, които имат право да обучават наставници;
- изисквания към работодателите, които могат да обучават ученици по дуалната система.

БСК дава и 1 препоръка за създаване на регламентиран механизъм за включване в системата за дуално обучение на лица, които са напуснали преждевременно училище и не желаят да получат образователна степен, така че те да придобият само професионална квалификация. Предложението е взето предвид.

Резултатите от прилагането на акта са осигуряване на условия за качествено професионално образование и обучение на работното място при работодатели, които разполагат със съответната материална база и квалифицирани наставници, пряко ангажирани с обучителния процес.

Приемането и прилагането на ЗИД на ЗПОО оказва положителен ефект спрямо организирането и провеждането на качествено професионално образование и в конкретика – на дуалното обучение. Регламентирането на изисквания към работодателите допринася за осигуряването на устойчивост и прозрачност при реализиране на партньорства за осъществяване на дуалната система на обучение. Яснотата относно мястото и функциите на наставника, определен от работодателя, под чието ръководство се провежда практическото обучение, допринася за ефективността на дуалното обучение. Регламентирането на задачите и изискванията към учителя методик в училището или към преподавателя методик в професионален колеж или център за професионално обучение оказва позитивно въздействие относно осъществяване връзката между работодателя, наставника и обучаващата институция при обучението чрез работа (дуалната система на обучение). Наличието на регламент относно условия за фирмите, които могат да обучават ученици по дуалната система, на информационна база за тези фирми и на регламент за актуализиране на учебните програми най-малко веднъж на всеки 5 години създава благоприятни условия за ефективно провеждане на дуално обучение и за съответствие на професионалното образование и

Доклад за последваща оценка на въздействието на...

обучение с потребностите на бизнеса. Позитивни ефекти има за лицата, които се обучават в дуално обучение, както и за учителите, директорите и другите педагогически специалисти в институциите от системата на професионалното образование и обучение, в които се провежда дуално обучение.

Приемането на ЗИД на ЗПОО се отразява положително в стратегически план върху развитието на икономиката, тъй като удовлетворява потребностите на предприятията от квалифицирани специалисти. Създават се възможности съответните институции да предлагат професионално образование, което е в синхрон с нуждите на пазара на труда и това ще се отрази благоприятно върху развитието както на самите професионални училища/паралелки, така и на педагогическите специалисти в тях. Създават се благоприятни условия за повишаване на мотивацията на лицата да придобият квалификация чрез дуално обучение.

Изменение 6. - ДВ, бр.108 от 29 декември 2018 г.

С параграф 21 от преходните и заключителни разпоредби на Закона за вероизповеданията в ЗПОО, чл. 59 е създадена нова ал. 11:

"(11) Духовните училища по чл. 9, ал. 1, т. 3 се финансират при условията и по реда на Закона за вероизповеданията."

Проектът на ЗИД на Закона за вероизповеданията предлага уредба, свързана с финансирането на вероизповеданията.

Разпоредбите на ЗПОО на практика остават непроменени, поради което няма необходимост от допълнителен анализ.

Изменение 7. - Обн. ДВ. бр.100 от 20 декември 2019 г., изтекъл срок на действие

С параграф 6 от преходните и заключителни разпоредби на Закона за държавния бюджет на република България за 2020 г. се отменя текст от ЗПОО, който определя минимален щатен персонал в Националната агенция за

професионално образование и обучение. Промяната е отразена в чл. 41, ал. 3 от ЗПОО, като думите "с не по-малко от 30 души щатен персонал" се заличават.

С посочената промяна не се засягат по съществен начин разпоредбите на ЗПОО, поради което не възниква необходимост от допълнителен анализ.

Изменение 8. - ДВ. бр.17 от 25 февруари 2020 г.

През 2020 г. са предприети мащабни изменения в ЗВО. С измененията и допълненията на Закона за висшето образование се отговаря на динамично развиващите се обществени и икономически отношения и се осигурява съответствие със заложените в приетата от Народното събрание Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014 - 2020 г. цели и мерки. В стратегията е предвидено оптимизиране на институционалната мрежа за висше образование и усъвършенстване на системата за управление на висшите училища чрез въвеждане на модел на управление, базиран на прозрачност, отчетност и ясни отговорности.

Чрез преходните и заключителни разпоредби на ЗВО се правят и изменения и допълнения на анализирания с настоящата оценка ЗПОО.

По-конкретно:

В чл. 34 се създава ал. 3:

„(3) Изпитът по чл. 33, ал. 1, т. 2 за придобиване на трета степен на професионална квалификация при заявено желание от ученика може да се провежда и чрез защита на дипломен проект.“

1. В чл. 35, ал. 1 след думите „работниците и служителите“ се поставя запетая и се добавя „за училищата със споразумение по чл. 28, ал. 3 от Закона за предучилищното и училищното образование – и представители на съответните висши училища“.

2. В чл. 36 се създава ал. 4: „(4) Държавният изпит за придобиване на професионална квалификация чрез защита на дипломен проект се провежда пред съответната комисия по чл. 35, ал. 1. Дипломният проект се изготвя по индивидуално задание и е теоретико-практическа разработка, в която се прилагат придобитите знания, умения и компетентности по специалност от професията.“

3. В допълнителните разпоредби се създава нов § 3а:

„§ 3а. (1) В системата на професионалното образование и обучение се включват и звената по § 4к от допълнителните разпоредби на Закона за висшето образование, които прилагат разпоредбите на този закон, предвидени за държавната професионална гимназия, в съответствие със спецификата и организацията на обучението в тях и доколкото друго не е предвидено в Закона за висшето образование.

(2) В звената по ал. 1 изпитът по чл. 33, ал. 1, т. 2 за придобиване на трета степен на професионална квалификация се провежда само чрез защита на дипломен проект.“

(2) Изпитът по чл. 33, ал. 1, т. 2 от Закона за професионалното образование и обучение за придобиване на трета степен на професионална квалификация чрез защита на дипломен проект се провежда от учебната 2021/2022 година с изключение на провеждането му в звената по § 3а, ал. 2 от Допълнителните разпоредби на Закона за професионалното образование и обучение.

В мотивите към проекта на Закон за изменение и допълнение на Закона за висшето образование се посочва, че с цел подобряване на връзката между институциите за висше и средно образование и повишаване на качеството на профилираната, професионалната и специализираната подготовка се дава възможност за сключване на до две споразумения между държавно висше училище и държавни или общински училища от системата на предучилищното и училищното образование. По силата на споразуменията ще е възможна съвместна учебна дейност по учебни предмети и/или модули за придобиване на профилирана и професионална подготовка във втори гимназиален етап от средната степен на образование, както и по учебни предмети за придобиване на специализираната подготовка в средната степен на образование. Предвижда се обучението да е по съгласувани учебни планове и да се провежда от лица, заемащи академични длъжности във висшите училища.

Добрата практика за въвеждане на академичен дух в преподаването и при придобиването на професионалната подготовка в Технологичното

училище „Електронни системи“ към Техническият университет – София, и в Професионалната гимназия по компютърни технологии и системи – гр. Плевен се регламентира чрез определянето на тези училища като звена, интегрирани в структурата на Техническият университет – София, чийто ректор и Академичен съвет ще имат редица правомощия, свързани с дейността и управлението им.

Чрез регламентирането на възможността висшите училища да сключват споразумения за съвместна дейност с държавни и общински училища от системата на предучилищното и училищното образование се очаква да се подобри взаимодействието между системите за висше и средно образование при осигуряване на гъвкавост на учебните планове и програми. Това би допринесло за повишаване на качеството на профилираната, професионалната и специализираната подготовка в гимназиалните етапи на средната степен в държавните и общинските училища от системата на предучилищното и училищното образование в отговор на динамично развиващите се обществени и икономически отношения и създадените традиции за сътрудничество между отделни средни и висши училища.

Изменение 9. - *изм. ДВ. бр.21 от 13 март 2020 г.*

Изменението в ЗПОО е направено чрез Закон за изменение и допълнение на Закона за регионалното развитие, като включва единствено техническа редакция на наименованията на стратегически документи:

§ 51. В Закона за професионалното образование и обучение в чл. 14а, ал. 3 думите „със стратегиите, прогнозите, програмите и плановете за развитие на съответната област и община“ се заменят с „интегрираните териториални стратегии за развитие на регионите за планиране от ниво 2 и плановете за интегрирано развитие на съответните общини“, а думите „с националните стратегии, прогнози, програми и планове за развитие“ се заменят със „с Националната концепция за регионално и пространствено развитие и стратегии и програми на национално ниво“.

С оглед характера на изменението не се идентифицира нужда и възможност за допълнителен анализ.

Изменение 10. - *изм. и доп. ДВ. бр.41 от 3 юни 2022 г.*

Със Закона за изменение и допълнение на Закона за насърчаване на заетостта, внесен от група народни представители, е въведена нова алинея в чл.8 от ЗПОО:

§ 21. В Закона за професионалното образование и обучение в чл. 8 се правят следните изменения и допълнения:

1. Създава се нова ал. 8:

„(8) Изискванията за входящото образователно равнище по ал. 4, т. 1, буква „г“ не се прилагат за лица, навършили 16 години, при съчетаване на обучението за придобиване на първа степен на професионална квалификация или на квалификация по част от професия за първа степен с участие в курс за ограмотяване, организиран от училищата в системата на предучилищното и училищното образование по реда на Закона за насърчаване на заетостта или на Закона за предучилищното и училищното образование. Изходящото образователно равнище за придобиване на първа степен на професионална квалификация или на квалификация по част от професия за първа степен при този начин на обучение е успешно завършен курс за ограмотяване.“

Вносителите посочват следните мотиви: Законопроектът предвижда промяна в Закона за професионалното образование и обучение, касаеща изискванията за минималното образователно ниво за включване на лица над 16 години в обучение за придобиване на квалификация по професии за най-ниската - първа степен на професионална квалификация. Регламентира се възможността за включване на лица без образование в обучение за придобиване професионална квалификация, при условие че професионалното обучение се съчетава с обучение за ограмотяване. Предложената промяна ще създаде условия за повишаване на пригодността за заетост и интегриране на пазара на труда на безработни лица от групите в неравностойно положение на пазара на труда.

Министерството на образованието и науката е изпратило отрицателно становище във връзка с предвидените изменения, както следва:

„Не подкрепяме предложението по § 20, с който се предлага изменение в чл. 8 от Закона за професионалното образование и обучение по следните съображения:

Съгласно Закона за насърчаване на заетостта и Закона за професионалното образование и обучение (ЗПОО) курсовете за ограмотяване се организират от училища в системата на предучилищното и училищното образование. Според определенията в допълнителните разпоредби на Закона за предучилищното и училищното образование курсът за ограмотяване е обучение за придобиване на компетентности за началния етап на основното образование, достатъчни за продължаване на образованието в следващ етап. Уредбата на обучението е в чл. 169 от същия закон, където е посочено, че то се извършва по програми, утвърдени от министъра на образованието и науката, ориентирани към резултатите от обучението, определени с държавния образователен стандарт за общообразователната подготовка за начален и за прогимназиален етап, като в края на процеса лицата полагат изпити при условията и по реда на държавния образователен стандарт за оценяване на резултатите от обучението на учениците.

От друга страна, Законът за професионалното образование и обучение регламентира обучението за придобиване на професионална квалификация на лица, навършили 16 години, което се осъществява чрез учебни планове, в които се разпределя учебното време за изучаване на учебните предмети или модули за придобиване на общата, отрасловата, специфичната и разширената професионална подготовка за целия период на професионалното обучение. Учебните планове се разработват въз основа на рамковите програми за лица, навършили 16 години, и на държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по професии, като процесът на успешното обучение завършва с издаване на свидетелство за професионална квалификация или с удостоверение за професионално обучение.

Видно от изложеното, курсовете за ограмотяване и обучението за придобиване на професионална квалификация на лица, навършили 16 години, са два отделни и независими един от друг процеса, подчинени на разпоредбите на няколко различни закона и които по същество преследват

различни цели. Както входящото образователно равнище, така и изходящото образователно равнище са част от класификационните признаци на Списъка на професиите на професионално образование и обучение, определени в ЗПОО. Важно е да се отбележи, че придобитите знания, умения и компетентности в курса за ограмотяване са условие и предпоставка за усвояване на знанията и придобиване на компетентностите в професионалното обучение за придобиване на първа степен на професионална квалификация, поради което считаме, че не е възможно двата процеса да се извършват успоредно. В тази връзка не следва да се приема и предложеното изречение второ в същата алинея, тъй като не може завършен курс за ограмотяване, който няма характеристиките по същество, да бъде образователно равнище, да служи за изходящо такова при придобиването на професионална квалификация или на квалификация по част от професия.

Въпреки отрицателното становище на ресорното министерство, законът е приет и изменението е действащ в текст в ЗПОО.

3.3 Критерии за оценка

Критерий 1. Постигане на целите

Постигане на целите – този критерий показва степента, в която целите от приемането или изменението на нормативния акт са постигнати независимо дали това се дължи на прилагането на нормативния акт.

Критерий 2. Ефективност

Ефективност – този критерий показва степента, в която постигането на целите, заложи при приемането или изменението на нормативния акт, се дължи на прилагането на нормативния акт.

Анализират се въпроси, от които може да се установи дали прилагането на ЗПОО е ефективно.

Критерий 3. Ефикасност

Ефикасност – този критерий измерва постигането на целите, заложи при приемането или изменението на нормативния акт, с минимално използване на ресурсите при прилагането на нормативния акт.

В настоящата оценка се изследва дали целите на ЗПОО се постигат в пълен обем при оптимално разпределение на ресурсите.

Критерий 4. Устойчивост

Устойчивост – критерий за оценяване на степента на трайно разрешаване на идентифицираните проблеми.

Оценява се в каква степен е осигурено дълготрайно решение на проблемите, поставени пред обществените отношения, предмет на регулация на ЗПОО.

Критерий 5. Полезност

Полезност – критерий за измерване на степента на удовлетворяване на очакванията на адресатите на политиката и/или на нормативния акт

Изследва се въпросът до каква степен ефектите от интервенциите отговарят на нуждите на заинтересованите лица.

3. 4 Въпроси за оценка

Определени въпроси за оценка:

Въпрос 1	В каква степен са постигнати целите на разгледаните на законодателни интервенции в ЗПОО?
Въпрос 2	Какво е отношението на заинтересованите лица към ефектите от интервенциите?
Въпрос 3	До каква степен конкретните изменения и допълнения на ЗПОО са допринесли за постигане на желаната промяна?
Въпрос 4	Наблюдава ли се трайно запазване на ефектите от интервенциите?
Въпрос 5	Кои са основните положителни последици/ефекти от прилагането на ЗПОО?
Въпрос 6	Кои са основните неефективни аспекти в нормативния акт, които се нуждаят от промяна и усъвършенстване.

II. Заинтересовани страни и събрани данни

1. Заинтересовани страни

Процесът по идентифицирането на заинтересованите страни включва:

- определянето на страните, които ще бъдат или са засегнати пряко или косвено, положително или отрицателно от политика за ПОО;
- степента на въздействие на всеки един от тези индивиди, групи, институции и организации, върху процеса на разработване, изпълнение и оценка на политиката за ПОО;
- отчитане на техните интереси и влияние върху политиката за ПОО;
- най-подходящите механизми за консултиране с тях, за да се увеличи тяхната подкрепа и да се намали противопоставянето им.

Методите, използвани за идентифициране на заинтересованите страни в ПОО, са:

Метод на контент анализа на съдържанието.

Чрез него е анализирана т.нар. вторична информация. Идентифициран е корпус от вторични източници: анализи, проучвания, инструментариум, последващи оценки на стратегически инструменти и др. Този корпус показва, че разработването и използването на обемен аналитичен инструментариум са постоянен процес и не догонват последващото оценяване на ЗПОО, а служи за негова аналитична основа. Списък на вторичните източници е представен в т. 3 от настоящата последваща оценка, а преглед и анализ са осъществени – в раздел III.

Този метод предвижда извършването на анализ на съдържанието (т. нар. контент анализ) на документи и данни. В случая на анализ са подложени официални документи — годишни и други доклади за дейността на държавни органи, институции и организации, институции – доставчици на ПОО, и др.

Методът на проследяване на участие в предходни обществени консултации – съгласувателни таблици и други форми на консултиране.

Този метод позволи да се проследи участието на заинтересовани страни в предходно провеждани обществени консултации или в други форми на гражданска инициатива. Методът предвижда проследяване на активността на лица при предишни изменения на нормативния акт или по други поводи — подаване на сигнали, мнения, становища, организиране на петиции, искания за достъп до обществена информация и др. подобни. Активното участие в консултации или други граждански инициативи безспорно е индикация за заинтересованост и също дава насоки за идентифициране на засегнати лица. В тази връзка се анализира и участието на заинтересовани лица в обществени обсъждания на подзаконови нормативни актове по прилагането на закона.

Заинтересованите страни се определят с оглед интереса към политиката за професионално образование и обучение и тяхното участие в планирането, анализирането и оценяването ѝ. Заинтересовани страни са властимащите (независимо дали са публично правни, корпоративни или частно правни субекти), които участват в процеса на вземане на решения. В обхвата на заинтересованите страни могат да бъдат: граждани/клиенти, служители,

институции и организации, контролни органи, партньори, неправителственият сектор и др.

Нов специфичен формат за взаимодействие между заинтересованите страни е **Консултативният съвет за професионално образование и обучение (КСПОО)**. Първото учредително заседание на Съвета е проведено на 27 септември 2018 г. Основният фокус в дейността на Съвета е общата политика за професионално образование и обучение. Този формат има стратегически и оперативни функции. Съветът подпомага министъра на образованието и науката при провеждането на държавната политика относно реформирането на професионално образование и обучение в България, в това число и на дуалното обучение. Председател на Съвета е министърът на образованието и науката, а заместник-председател е заместник-министърът на образованието и науката с ресор професионално образование и обучение. В състава на Съвета (към м. юни 2022 г.) и на равнище заместник-министри са включени представители на Министерството на икономиката и индустрията и на Министерството на труда и социалната политика. Председателят на Националната агенция за професионално образование и обучение към Министерския съвет също е член на Съвета. В дейността на КСПОО участват представители на: работодателските и на синдикалните организации на национално равнище; конкретни работодателски организации от ключови социално-икономически сектори; на областни и общински администрации, на академичните среди и на Националния статистически институт. Началниците на териториалните структури на Министерството на образованието и науката – регионалните управления на образованието, също са представени в структурата на Съвета. Те се ротират на всеки две години. За осигуряване на представителство на основните целеви групи в системата на ПОО е осигурено представителство на ръководствата на професионални гимназии и на центрове за професионално обучение към национално представителните организации на работодателите и синдикатите.

При структурирането на Съвета са създадени ефективни условия за привличане и на други експерти и заинтересовани страни в политиката за професионално образование и обучение. Този отворен характер на КСПОО

гарантира, че идентифицирането на заинтересованите страни няма статичен характер, а е постоянен процес, който следва динамиката на интересите на различни обществени групи, вкл. нововъзникнали, с цел да им осигури представителност на всички етапи от развитието на политиката за професионално образование и обучение.

Последващото оценяване на ЗПОО обособи самостоятелната и специфичната същност на КСПОО, обоснован с реформирането на ПОО. Съветът не дублира идентифицираните и групирани по-долу заинтересовани страни.

За целите на последващото оценяване заинтересованите страни са идентифицирани като вътрешни и външни.

Вътрешните заинтересовани страни са политически и административни ръководители и служители, както и администрации, които изпълняват съгласувателни функции, участващите в експертни групи, структурирани в различни формати, консултативни съвети и комисии.

Външните заинтересовани страни са институции по чл. 18 от ЗПОО, областните и общинските администрации. В тази група са включени специфични за политиката за професионално образование и обучение заинтересовани страни. Това са социално-икономическите партньори: представители на бизнеса – реалният сектор (организациите на работодателите и организациите на работниците и служителите на национално равнище).

Идентифицирането на заинтересованите страни за целите на последващото оценяване се основава на разбирането кои от заинтересованите страни в кои процеси, свързани с политиката за ПОО, участват: планиране, анализиране, оценяване и преглед за подобрене.

В съответствие с групирането, посочено по-горе, и за целите на последващото оценяване бяха идентифицирани следните заинтересовани страни:

Вътрешни заинтересовани страни:

- административни структури – управляващи и отговорни за провеждането на държавната политика в областта на професионалното образование и обучение;
- всички функционално свързани администрации в съответствие с нормативно определени функции по отношение на политиката за професионално обучение и образование.

Министерският съвет определя политиката в областта на образованието, в т.ч. на професионалното образование и обучение, както и в областта на заетостта. Шест месеца преди изтичането на мандата на членовете на управителния съвет Министерският съвет определя министерствата извън Министерството на образованието и науката, Министерството на труда и социалната политика и Министерството на здравеопазването, които да номинират свои представители за членове на управителния съвет на Националната агенция за професионално образование и обучение за следващия мандат (чл.5, ал. 1 от Правилника за дейността на Националната агенция за професионално образование и обучение). Към момента на извършването на последваща оценка на въздействието на ЗПОО чрез свои представители в управителния съвет участват: Министерството на туризма, Министерството на земеделието, храните и горите и Министерството на икономиката.

Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО) е държавен орган с основни функции по:

- лицензиране на дейности в системата на професионалното образование и обучение; отнемане на лицензии, осъществяване на контрол и оценка на качеството на дейността на лицензираните институции;
- разработване на Държавните образователни стандарти по професии;
- разработване и актуализиране на Списъка с професиите за професионално образование и обучение;
- координация на институциите, които имат отношение към професионалното ориентиране, обучение и образование.

Агенцията работи на трипартитен принцип чрез представителността на социалните партньори и министерствата (8/8/8 члена) в УС като орган за вземане на решения, регулиращи системата и регламентиращи необходимостта от актуализация на различни видове „инструменти”, в това число и европейски инструменти. Към НАПОО работят експертни комисии, които вземат решения, изготвят документи на браншово ниво (сформирани също на трипартитен принцип 3/3/3).

Министерството на образованието и науката. Министърът на образованието и политиката провежда държавната политика в областта на професионалното образование и обучение, като: издава държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии; утвърждава Списъка на професиите за професионално образование и обучение; предлага за приемане от Министерския съвет Списъка на регулираните професии в Република България; поддържа Регистъра на институциите в системата на професионалното образование и обучение; утвърждава държавния план-прием в държавните и общинските училища с изключение на спортните училища и училищата по изкуствата. Дирекция „Професионално образование и обучение“ в МОН подпомага министъра на образованието и науката при разработването и изпълнението на държавната политика в областта на професионално образование и обучение, на кариерното ориентиране и на продължаващото обучение. Дирекцията координира и методически подпомага дейностите в областта на ученето през целия живот. Това звено на специализираната администрация в МОН изпълнява своите функции в съответствие с чл. 42а. (Нов - ДВ, бр. 102 от 2010 г., в сила от 30.12.2010 г., изм. - ДВ, бр. 80 от 2016 г., в сила от 11.10.2016 г.) от Устройствения правилник на Министерството на образованието и науката.

Министерството на труда и социалната политика (МТСП) участва в провеждането на държавната политика в областта на професионалното образование и обучение чрез проучване, анализиране и прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики. МТСП участва в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии,

както и в съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение. Министерът на труда и социалната политика съвместно с министъра на образованието и науката: разработва и координира държавната политика за обучение на възрастни; създава условия за оценка и признаване на знания, умения и компетентности на възрастни, придобити чрез неформално обучение и информално учене; проучва, анализира и прогнозира състоянието, развитието и потребностите от обучение на възрастни.

Агенцията по заетостта (АЗ). Съветът към изпълнителния директор на Агенцията организира реализирането на държавната политика в областта на обучението за придобиване, разширяване и усъвършенстване на професионалната квалификация на възрастни – безработни и заети лица.

Министерството на здравеопазването участва в съгласуването и актуализирането на Списъка на професиите за професионално образование и обучение и изготвя предложения за включване на професии в Списъка на защитените от държавата специалности от професии и в Списъка със специалности от професии, по които е налице очакван недостиг от специалисти на пазара на труда, както и за тяхното актуализиране. Определя хроничните заболявания и физическите увреждания, които са противоположни при професионалното образование и професионалното обучение, по професии от Списъка на професиите за професионално образование и обучение. Определя съвместно с Министерството на образованието и науката професиите, по които професионалното образование и професионалното обучение са подходящи за здравословното състояние на обучаемите с хронични заболявания и физически увреждания, със сензорни увреждания и с умствена изостаналост. Определя изискванията за здравословни условия при практическото обучение и здравно-физиологичните изисквания към седмичните разписания, както и контролира изпълнението им чрез органите на Държавния здравен контрол. Участва със свой представители в Управителния съвет и в експертната комисия по професионално ориентиране на Националната агенция за професионално образование и обучение. Участва със свои представители при осъществяване на контрола на дейността на центровете за професионално обучение,

извършващи обучение по специалностите от област на образованието "Здравеопазване".

Министерството на туризма участва в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по професии. Изготвя предложения за включване на нови професии и специалности в Списъка на професиите за професионално образование и обучение и участва в неговото разработване, съгласуване и актуализиране. Изготвя предложения за включване на професии в Списъка на защитените от държавата специалности от професии и в Списъка със специалности от професии, по които е налице очакван недостиг от специалисти на пазара на труда, както и за тяхното актуализиране. Утвърждава броя на местата за обучение в държавните професионални колежи и държавните центрове за професионално обучение, за които е финансиращ орган. Участва в съгласуването на държавния план-прием в училищата, които финансират. Разпределя утвърдените по бюджета им финансови средства за професионално образование и професионално обучение и контролират тяхното използване. Към момента на извършването на последваща оценка на въздействието на ЗПОО участва чрез свои представители в управителния съвет и в експертните комисии по професионални направления на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Министерството на земеделието, храните и горите участва в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по професии. Изготвя предложения за включване на нови професии и специалности в Списъка на професиите за професионално образование и обучение и участва в неговото разработване, съгласуване и актуализиране. Изготвя предложения за включване на професии в Списъка на защитените от държавата специалности от професии и в Списъка със специалности от професии, по които е налице очакван недостиг от специалисти на пазара на труда, както и за тяхното актуализиране. Утвърждава броя на местата за обучение в държавните професионални колежи и държавните центрове за професионално обучение, за които е финансиращ орган. Участва в съгласуването на държавния план-

прием в училищата, които финансират. Разпределя утвърдените по бюджета им финансови средства за професионално образование и професионално обучение и контролира тяхното използване. Към момента на извършването на последваща оценка на въздействието на ЗПОО участва чрез свои представители в управителния съвет и в експертните комисии по професионални направления на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Министерството на икономиката участва в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по професии. Изготвя предложения за включване на нови професии и специалности в Списъка на професиите за професионално образование и обучение и участва в неговото разработване, съгласуване и актуализиране. Изготвя предложения за включване на професии в Списъка на защитените от държавата специалности от професии и в Списъка със специалности от професии, по които е налице очакван недостиг от специалисти на пазара на труда, както и за тяхното актуализиране. Утвърждава броя на местата за обучение в държавните професионални колежи и държавните центрове за професионално обучение, за които е финансиращ орган. Участва в съгласуването на държавния план-прием в училищата, които финансират. Разпределя утвърдените по бюджета им финансови средства за професионално образование и професионално обучение и контролира тяхното използване. Към момента на извършването на последваща оценка на въздействието на ЗПОО участва чрез свои представители в управителния съвет и в експертните комисии по професионални направления на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Отрасловите министерства участват в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по професии. Изготвят предложения за включване на нови професии и специалности в Списъка на професиите за професионално образование и обучение и участват в неговото разработване, съгласуване и актуализиране. Изготвят предложения за включване на професии в Списъка на защитените от държавата специалности от професии и в Списъка със

специалности от професии, по които е налице очакван недостиг от специалисти на пазара на труда, както и за тяхното актуализиране. Утвърждават броя на местата за обучение в държавните професионални колежи и държавните центрове за професионално обучение, за които са финансиращ орган. Участват в съгласуването на държавния план-прием в училищата, които финансират. Разпределят утвърдените по бюджета им финансови средства за професионално образование и професионално обучение и контролират тяхното използване. Чрез свои представители участват в Управителния съвет и в експертните комисии по професионални направления на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Регионалните управления на образованието провеждат държавната политика в областта на професионалното образование и обучение в съответния регион, като: координират взаимодействието между институциите в системата на училищното образование, които осигуряват или извършват професионално обучение и/или професионално образование, с дирекциите "Регионална служба по заетостта" и дирекциите "Бюро по труда", с регионалните здравни инспекции, с органите на местното самоуправление и с регионалните структури на социалните партньори; утвърждават със заповед държавния план-прием и допълнителния държавен план-прием в съответствие с чл. 143, ал. 2, т. 1 и ал. 3, т. 1 от Закона за предучилищното и училищното образование; участват в организирането на изпитите за придобиване на професионална квалификация в професионалните гимназии, професионалните колежи, средните, профилираните или обединените училища с паралелки за професионална подготовка. Регионалните управления на образованието контролират спазването на държавните образователни стандарти, на Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО), Закона за професионалното образование и обучение (ЗПОО) и на други нормативни актове в системата на предучилищното и училищното образование от институциите на територията на съответната област.

Дирекции „Регионална служба по заетостта“ (АЗ) и дирекциите „Бюро по труда“ (АЗ) участват в разработването на регионални и местни програми за

заетост и за обучение. Техни представители участват в комисиите по заетост към Областните съвети за регионално развитие.

Външни заинтересовани страни:

Националният съвет за насърчаване на заетостта е създаден в изпълнение на чл. 8, ал. 1 от Закона за насърчаване на заетостта. Постоянно действащ орган за сътрудничество и консултации при разработване на политиката по заетостта към министъра на труда и социалната политика.

Областни администрации (вкл. областни съвети за развитие и комисии по заетост към областните съвети за развитие) участват в провеждането на държавната политика по заетостта и придобиването на професионална квалификация на областно равнище.

Общински администрации участват във формирането и реализирането на политика в областта на професионалното образование и обучение на територията им по отношение на: потребностите от кадри; професионалното ориентиране на ученици, безработни, както и на други лица; откриването, преобразуването, промяната и закриването на общинските професионални гимназии и професионални колежи, както и назначаването на директори на общинските професионални колежи; разпределянето на утвърдените по бюджета им финансови средства за професионално образование, обучение и ориентиране и контролират тяхното използване; развитието на материално-техническата база на училищата, общинските професионални колежи, центрoвете за професионално обучение и центрoвете за информация и професионално ориентиране чрез финансови средства от общинските бюджети; определянето на държавния план-прием в училищата.

Професионалните гимназии са универсалната институция в системата на професионалното образование и обучение. В тях се осъществява обучение за придобиване на първа, втора и трета степен на професионална квалификация. В тях могат да се обучават ученици със завършено основно образование или с успешно завършен първи гимназиален етап, а за ученици със специални образователни потребности - със завършен VII клас. Професионалните гимназии могат да осъществяват и професионално обучение с придобиване на

четвърта степен на професионална квалификация въз основа на заповед на министъра на образованието и науката, ако отговарят на условията, определени с държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по съответните професии. Професионалните гимназии осъществяват и професионално обучение с придобиване на квалификация по част от професията. Професионалните гимназии могат да организират обучение и на лица, навършили 16 години, по програмите при условията и по реда на ЗПОО.

Училищата по изкуства осъществяват професионално образование и обучение с придобиване на втора и трета степен на професионална квалификация. Те могат да осъществяват и професионално обучение с придобиване на четвърта степен на професионална квалификация въз основа на заповед на министъра на културата, ако отговарят на условията, определени с държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по съответните професии

Спортните училища осъществяват професионално образование с придобиване на трета степен на професионална квалификация. Спортните училища могат да осъществяват и професионално обучение с придобиване на четвърта степен на професионална квалификация въз основа на заповед на министъра на младежта и спорта, ако отговарят на условията, определени с държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по съответните професии.

Специалните училища (възпитателни училища интернати и социално-педагогически интернати) осъществяват професионално образование и обучение с придобиване на първа, втора и трета степен на професионална квалификация. Възпитателните училища интернати и социално-педагогическите интернати могат да осъществяват и професионално обучение за придобиване на квалификация по част от професия.

Професионалните колежи осъществяват професионално обучение на лица, навършили 16 години, за придобиване на четвърта степен на професионална квалификация. Професионалните колежи основават дейността си върху принципа на автономията, въз основа на който те могат да: определят

политиките за развитието си в съответствие със законите на страната; уреждат устройството и дейността си в правилник в съответствие със ЗПОО; определят самостоятелно преподавателския състав, както и допълнителни условия за приемане на обучаемите; съставят учебни планове и учебни програми в зависимост от интересите на обучаемите, потребностите на пазара на труда и в съответствие с изискванията на ЗПОО; определят организацията, формите и методите за обучение; осъществяват съвместна учебна, проектна и иновационна дейност с професионални гимназии, висши училища, научни организации и отделни работодатели; участват в национални и международни програми и проекти, подпомагащи дейности в областта на професионалното обучение.

Центровете за професионално обучение Осъществяват професионално обучение на лица, навършили 16 години.

Центровете за информация и професионално ориентиране осъществяват професионално ориентиране на ученици и на други лица.

Организациите на работодателите в съответствие с чл. 56. от ЗПОО изготвят предложения за включване на нови професии и специалности в Списъка на професиите за професионално образование и обучение. Те участват в неговото разработване, съгласуване и актуализиране, както и в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по професии. Работодателските организации участват в организирането и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация и предлагат представители за участие в изпитните комисии. Те определят свои представители в управителния съвет и в експертните комисии на Националната агенция за професионално образование и обучение. Работодателите изготвят предложения за включване на професии в Списъка на защитените от държавата специалности от професии и в Списъка със специалности от професии, по които е налице очакван недостиг от специалисти на пазара на труда. Те участват във всички процеси по актуализиране на тези два списъка. Работодателските организации и конкретни работодатели осигуряват условия за реализиране на партньорства между тях и институциите от системата на професионалното

образование и обучение, които провеждат обучение чрез работа (дуална система на обучение). Участват в разработването на наредба за осигуряване на качеството в професионалното образование и обучение.

Организациите на работниците и служителите на национално равнище в съответствие с чл. 57 от ЗПОО участват в следните ключови дейности в системата на ПОО: актуализиране на държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по професии; в разработването, актуализирането и съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение; в дейността на Управителния съвет и в експертната комисия по професионалното ориентиране на НАПОО със свои представители; съдействат за подобряване на качеството на практическото обучение; информират членовете на своите организации за възможностите за валидирането на професионални знания, умения и компетентности и съдействат за неговото провеждане, както и в разработването на Наредбата за осигуряване на качеството в професионалното образование и обучение.

2. Информация относно проведените консултации със заинтересованите страни

За целите на последващата оценка на ЗПОО се проведе анкета с Консултативния съвет по професионално образование и Ресурсната работна група към него, която включва на експертно ниво представители на работодателите и синдикатите, изследователски институции и ресорни министерства. Съветът е съвещателен орган към министъра на образованието и науката. В неговия състав са включени представители на различни институции, свързани с политиките и процесите в ПОО. Широкият кръг на състава на Консултативния съвет дава възможност да се направи обективен и пълен анализ на оценката на заинтересованите страни по отношение на релевантните за целите на оценката въпроси.

Съдържанието на анкетната карта бе формулирано от експертите, включени в работната група за изготвянето на последващата оценка на въздействието.

Анкетата е предназначена за обобщено отчитане степента на удовлетвореност от протичащите процеси и резултати в системата на ПОО, в това число и степента на постигане на целите и основните задачи на ЗПОО.

Форматът на анкетата съдържа 11 въпроса (включително и 2 отворени въпроса), които предоставят възможността на анкетираните да изразят своята гледна точка.

Синхронизирането на отворени и затворени въпроси, а също и разделът за изказване на становище по всеки един от тях, представлява покана към анкетираните да изразят не само мнение, но и да посочат конкретни възможности за подобряване на определени аспекти от системата на ПОО.

Анкета се проведе в онлайн формат за периода от 28.11.2022 г. до 01.12.2022 г.). В запитването отговори са дали 82 респонденти.

Въпросите в онлайн анкетата са подредени в следната последователност:

1. Моля, отбележете степента на постигане на целите на ЗПОО, описани по-долу; (по-подробният текст на въпросите е посочен в анализа на анкетата в раздел „Анализ на данните и оценяване на въздействията“);

2. Моля, отбележете степента на изпълнение на основните задачи на ЗПОО, описани по-долу:

3. Моля, оценете общите изисквания към организацията на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниската степен, а 3 – най-високата степен;

4. Моля, оценете функционирането на институционалната мрежа в системата на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен, а 3 – най-висока степен;

5. Моля, оценете съдържанието и организацията на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен, а 3 - най-висока степен;

6. Моля, оценете завършването, удостоверяването и признаването в системата на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниската степен, а 3 - най-висока степен;

7. Моля, оценете системата на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниската степен, а 3 - най-висока степен;

8. Моля, оценете финансирането в системата на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен, а 3 – най-висока степен;

9. Моля, отбележете тематичните области в ЗПОО, в които считате, че е необходима промяна, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен на необходимост от промяна, а 3 – най-висока степен на необходимост от промяна;

10. Моля, напишете до 3 аспекта в ЗПОО, които имат положително въздействие върху социално-икономическите отношения, които регулират;

11. Моля, напишете до 3 аспекта в ЗПОО, които следва да бъдат променени;

Позициите на анкетиранияте дават възможност да се отчетат различните гледни точки и въз основа анализа на получените данни да се обобщи информация, която наред със сведенията от останалите източници да послужи като инструмент за отговор на поставените в оценката на въздействието въпроси за решаване. Освен това изводите биха могли да допринесат за формирането на изходна база за разработване на регулаторна намеса в ЗПОО, която да е предназначена за решаването на установените в хода на проучването проблеми.

Следва да се обобщи, че дейността се отчита като успешна, тъй като успя да ангажира относително голям брой участници. Събраха се ценни мнения, от анализа на които в доклада са изведени съответните изводи.

Задълбочено резултати от проведената анкета са отчетени, разгледани и анализирани в раздел „Анализ на данните и оценяване на въздействията“.

3. Събрани данни

I. Данни от първични източници:

1. Анкета с Консултативния съвет по професионално образование и обучение е експертната Ресурсна група към него;

2. Данни от Центъра за професионално образование и обучение;

3. Данни от Националната агенция за професионално образование и обучение.

II. Данни от вторични източници:

1. Функционален анализ на секторна политика „Професионално образование и обучение“ (2019 г.);

2. Доклад на Световната банка „Професионално образование и обучение и учене през целия живот в България: Ситуационен анализ и препоръки за основни насоки на бъдещи политики“ (2021 г.);

3. Концепции за програми, изготвени от Световната банка на база горепосочения доклад, на теми:

- „Подобряване на съответствието на професионалното образование и обучение с потребностите на пазара на труда“;

- „Базиран на доказателства политики в Професионалното образование и обучение“;

- „Гъвкави и отговарящи на потребностите учебни програми в Професионалното образование и обучение.“

4. Одитен доклад на Сметна палата за извършен одит „Професионално обучение за възрастни“ за периода 01.01.2017 г. до 31.12.2019 г. (окончателно приет през 2021 г.);

5. Анализ, разработен от Центъра за иновации в образованието и обучението (CINOP) на тема „Как да се адаптира системата на квалификациите в ПОО към класификатора на длъжностите и характеристиките на икономическата структура“;

6. Препоръки от заключителен доклад по проект „Техническа помощ при прилагането на Националната квалификационна рамка в професионалното образование и обучение“, 2019 г., Програма за структурни реформи на Европейската комисия;

7. Публикация от Европейския център за развитие на професионалното образование CEDEFOP „Професионално образование и обучение в България: кратко описание (2018 г.);

8. Проучване сред заинтересованите страни за последваща оценка на въздействието на Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015 – 2020 г., извършено от Industry Watch Group 2021 г.

9. Последваща Оценка на въздействието на публичните политики в сектора за учене на възрастни (Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 година) – извършена през 2021 г.

10. Мониторингов доклад за състоянието на изпълнението на Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Р. България за периода 2015 – 2020 г.

11. Анализ на дейността на центровете за професионално обучение и Центровете за информация и професионално ориентиране през 2021 г., приет от УС на НАПОО с Протокол № 3 от 29.06.2022 г.

III. Статистически данни:

1. Данни от Националния статистически институт.

III. Анализ на данните и оценяване на въздействията

Анализът обхваща наличните данни, свързани с прилагането на ЗПОО, които са разнообразни по произход и вид и се събират и предоставят от различни източници, като целта е да се очертае цялостна картина на влиянието на нормативния акт върху обществените отношения в областта.

I. Преглед и анализ на данните от първичните източници:

1. Анкета с Консултативния съвет по професионално образование и обучение

Както вече бе изложено в Раздел „Информация относно проведените консултации със заинтересованите страни“ до КСПОО и експертната Ресурсна работна група към него, се изпрати онлайн анкета, състояща се от 11 релевантни за целите на оценката въпроса. Следва да се маркира, че проведената анкета бе анонимна. Това е стимул за анкетирания да изразят реалното си мнение по зададените въпроси свободно, което неимоверно спомага за максимална обективност на проучването.

- **Въпрос 1: Моля, отбележете степента на постигане на целите в ЗПОО, описани по-долу**

По отношение на въпроса са дадени следните възможни варианти, чрез които да се отговори за всяка от съответните цели – „не е постигната“; „в ниска степен“; „висока степен“; „постигната е“

- **По цел 1** „Осигуряване на правото на професионално образование и обучение на гражданите съобразно личните им интереси и възможности“ 16% от включилите се в запитването са отговорили, че целта не е постигната. Смятащите, че целта е постигната в ниска степен са 37,3%. С висока степен са отговорили 28% от анкетиранияте. 18,7% са на мнение, че посочената цел е напълно постигната.

- **По цел 2** „Задоволяване на потребностите от квалифицирана работна сила, конкурентоспособна на пазара на труда“ 28,4% считат, че целта не е постигната, 47,3% от анкетиранияте са на мнение, че целта е постигната в ниска степен, докато 17,6% поддържат отговора с висока степен на постигане. Най-нисък е резултатът на тези, които твърдят, че целта е постигната – едва 6,8%.

-**По цел 3** „Осигуряване на условия за функциониране и развитие на системата на професионалното образование и обучение, основаващи се на сътрудничество между нейните институции и органите на изпълнителната власт и на местното самоуправление и социалните партньори“ изказващите мнение, че целта не е постигната са 27,8%. С възможния отговор „в ниска степен“ са отговорили 45,8 %. Считащите висока степен на постигане са 16,7%. Същевременно 9,7% са тези, които смятат целта за постигната.

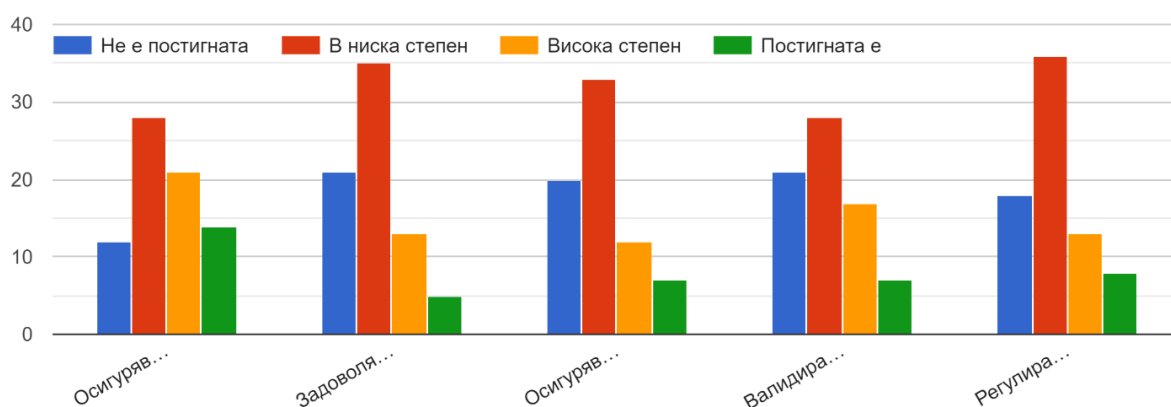
-**По цел 4** „Валидиране на професионални знания, умения и компетентности“ резултатите показват, че далите отговора „не е постигната“ са 28,8%, съответно 38,4% от анкетиранияте са на мнение, че целта е постигната в ниска степен. Заелите становище, че целта е постигната във висока степен е 23,3%, докато процентното изражение на избраните варианта „целта е постигната“ е 9,6%.

- **По цел 5** „Регулиране на системата на ПОО по начин, по който да бъдат подготвени гражданите за реализация в икономиката и в другите сфери на обществения живот чрез създаване на условия за придобиване на

Доклад за последваща оценка на въздействието на...

професионална квалификация и за нейното непрекъснато усъвършенстване“ анкетираните, които споделят мнението, че целта не е постигната са 24%. Отбелязалите целта за постигната в ниска степен са 48%, а 17,% от далите отговор са на мнения, че целта е постигната във висока степен. Останалите 10,7 % смятат конкретната цел за постигната.

1. Моля, отбележете степента на постигане на целите на ЗПОО, описани по-долу:

Обобщена Графика на дадените отговори по Въпрос 1.

• **Въпрос 2: Моля, отбележете степента на изпълнение на основните задачи на ЗПОО, описани по-долу**

По отношение на въпроса са дадени следните възможно варианта, чрез които да се отговори за всяка от съответните цели – „не е постигната“; „в ниска степен“; „висока степен“; „изпълнена е“

- По задача 1 „Осигуряване на условия за придобиване на професионална квалификация“ 10,8% смятат, че задачата не е постигната. 33,8% от анкетираните по въпроса са на мнение, че задачата е постигната ниска степен. Гласувалите с „висока степен“ са 32,4%, съответно 23% са посочили задачата за постигната.

- По задача 2 „Осигуряване на условия за придобиване на правоспособност за професии, упражняването на които изисква такава, вкл. и за упражняване на регулирани професии“, аналогично с предходната задача 10,8% са гласувалите, че задачата не е постигната. Смятащите задача 2 за постигната

Доклад за последваща оценка на въздействието на...

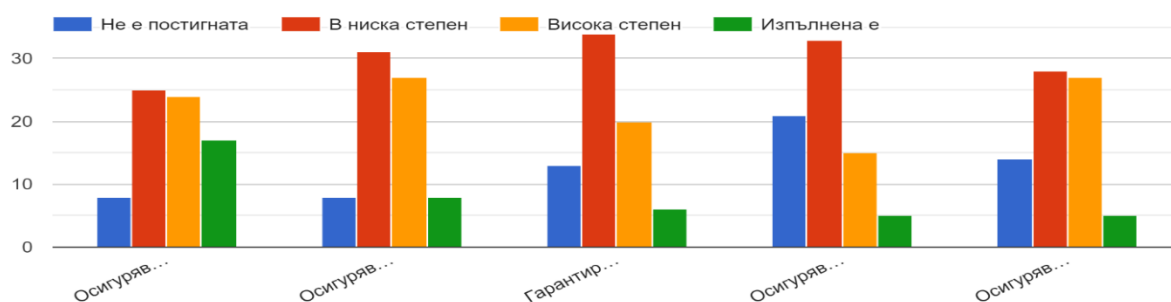
в ниска степен са 41,9%, 36,5% са отговорили, че степента на постигане на целта е висока. Далите отговора „изпълнена е“ са 10,8%.

- **По задача 3** „Гарантиране на условия за непрекъснато усъвършенстване на професионалната квалификация“ 17,3% считат, че посочената задача не е постигната, 45,3% са на мнение, че задачата е постигната в ниска степен. Отговорът „висока степен“ е посочен от 26,7%, докато само 8% от гласувалите по въпроса са на мнението, че задачата е постигната.

- **По задача 4** „Осигуряване на условия за формиране на мотивационна система за реализация в гражданското общество“ взелите отношение, че задачата не е постигната, са 28,4%. Отговорилите с варианта „в ниска степен“ са 44,6%, докато „висока степен“ са избрали 20,3%. Едва 6,8% считат, че задачата е изпълнена.

- **По задача 5** „Осигуряване на условия за формиране на обща култура на основата на националните и общочовешките ценности“ избралите отговорът „не е постигната“ са 18,9%, смятащите задачата за постигната в ниска степен е 37,8%. 36,5% са гласувалите с висока степен на изпълнение на задачата, съответно само 6,8% отчитат задачата за изпълнена.

2. Моля, отбележете степента на изпълнение на основните задачи на ЗПОО, описани по-долу:

Обобщена Графика на дадените отговори по Въпрос 2.

- **Въпрос 3:** Моля, оценете общите изисквания към организацията на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен, а 3 – най-висока степен.

Съдържанието на критериите обхваща: (посоченото по-долу съдържание на критериите се отнася за въпроси 3-8)

Постигане на целите е степента, в която целите от приемането или изменението на ЗПОО са постигнати, независимо дали това се дължи на неговото прилагане;

Ефективност е степента, в която постигането на целите, заложи при приемането или изменението на ЗПОО, се дължи на неговото прилагане;

Ефикасност измерва постигането на целите, заложи при приемането или изменението на ЗПОО, с минимално използване на ресурсите при прилагането на нормативния акт;

Устойчивостта е степента на трайно разрешаване на идентифицираните проблеми.

Полезността измерва степента на удовлетворяване на очакванията на адресатите на политиката и/или на нормативния акт.

Данните от въпрос 3 са както следва:

- По критерий постигане на целите 32% от участвалите в анкетата са отговорили с **1**, 58,7% с **2**, съответно 9,3% с **3**.

- По критерий ефективност резултатите показват, че 36,8% са избрали отговор **1**, 55,3% са се спрели на **2**, докато едва 6,6 % са предпочели **3** като свой отговор.

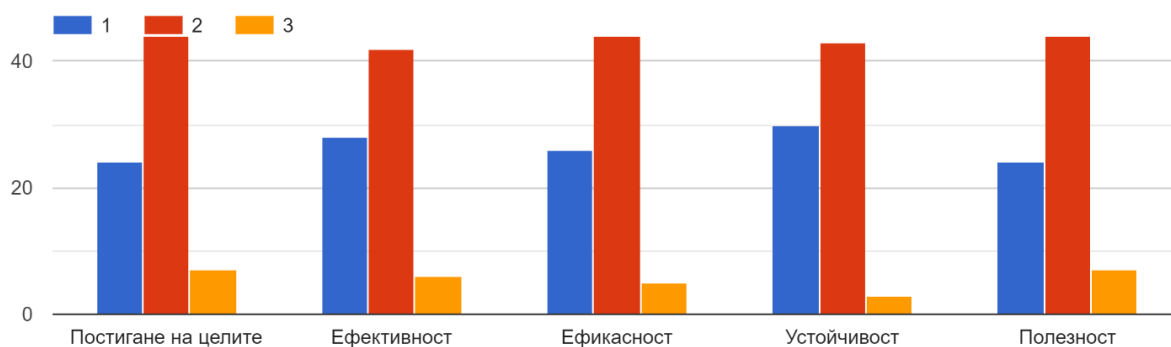
- По критерий ефикасност 34,7 % са отговорили с **1**, 58,7% с **2** и 6,6% с **3**.

- По критерий устойчивост **1** са избрали 39,5%, 56,6% са отговорили с **2**, на последния вариант **3** са се спрели минималните 3,9% от анкетираните.

- По критерий полезност отговорите показват 31,6% за отговор **1**, 57,9% за отговор **2** и 9,2% за отговор **3**.

* По въпроса в графа „Друго, моля напишете“ е постъпил един отговор по същество“. Изразеното становище е, че *„няма фирми, в които да се квалифицират учениците, и работодателите не искат да влагат средства за обучение.“*

3. Моля, оценете общите изисквания към организацията на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен, а 3 – най-висока степен.

Обобщена графика на дадените отговори по въпрос 3.

- **Въпрос 4: Моля, оценете функционирането на институционалната мрежа в системата на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен, а 3 – най-висока степен**

- По критерий постигане на целите 26,3% анкетирани са избрали за свой отговор 1, 67,1 % са се спрели на 2, съответно скромните 6,6% са гласували с 3;

- По критерий ефективност 34,2% са избрали отговор 1, 60,5% отговор 2 и 5,3% отговор 3;

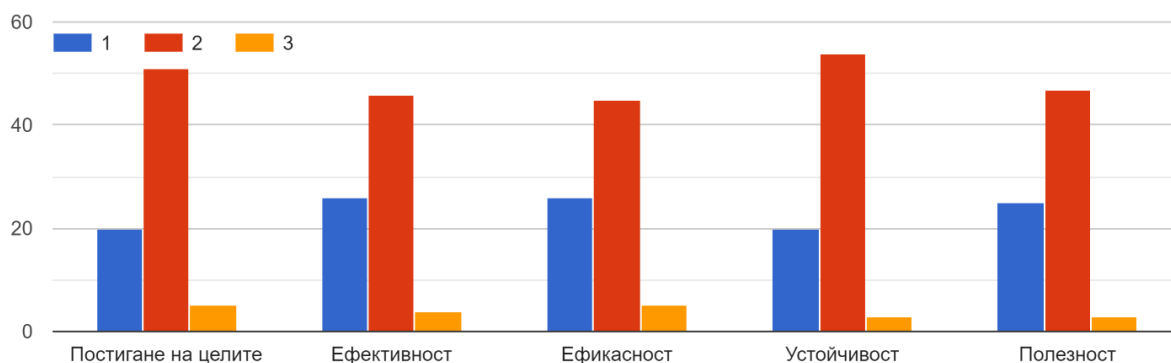
- По критерий ефикасност 32,9% са гласували с 1, 59,2% с 2 и 6,6% с 3.

- По критерий устойчивост резултатите показват 26% за отговор 1, цели 70,1% за отговор 2, едва 3,9% за отговор 3;

- По критерий Полезност 33,3% са посочили 1, 62,7% 2, на 3 са се спрели само 4%

* По този въпрос също е постъпило едно мнение по същество в графа „Друго, моля, напишете“. Според респондента – „Актуализиране на Закона за професионалното образование и обучение и синхронизиране на подзаконовите нормативни актове с него е от изключителна важност“

4. Моля, оценете функционирането на институционалната мрежа в системата на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен, а 3 – най-висока степен:

Обобщена графика на дадените отговори по въпрос 4.

• **Въпрос 5:** Моля, оценете съдържанието и организацията на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен, а 3 – най-висока степен:

- По критерий постигане на целите с 1 са отговорили 26,7%, с 2 40,8%, а с 3 12,%;

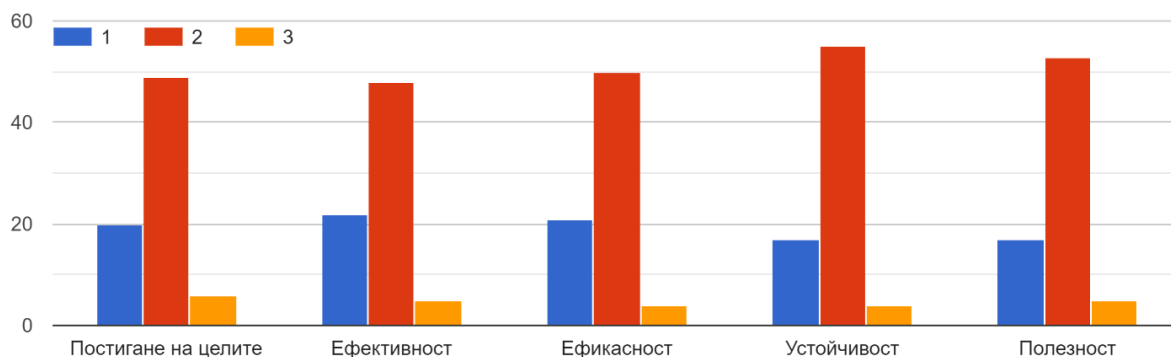
- По критерий ефективност 29,3% от анкетираните са избрали за свой отговор 1, 64% отговор 2 и 6,7% отговор 3;

- По критерий ефикасност 28% смятат, че отговор 1 в най-пълна степен отговаря на обективната ситуация, 66,7% са избрали отговор 2, а 5,3% поддържат отговор 3;

- По критерий устойчивост 22,7% от анкетираните са посочили 1, 73,3% отговор 2, 6,7% отговор 3;

- По критерий Полезност 22,7% от включилите се са се спрели на 1, 70,7% на 2, останалите 6,7% на 3.

5. Моля, оценете съдържанието и организацията на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен, а 3 – най-висока степен:

Обобщена графика на дадените отговори по въпрос 5.

• **Въпрос 6:** Моля, оценете завършването, удостоверяването и признаването в системата на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен, а 3 – най-висока степен:

- По критерий Постигане на целите 33,3 % от участвалите в запитването са посочили най-ниската степен, на 2 са се спрели 53,3%, анкетираните посочили най-високата степен са 13,3%.

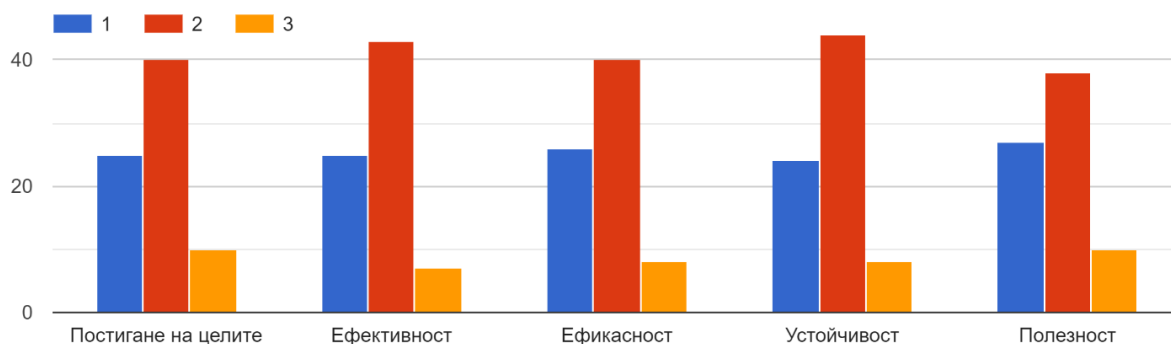
- По критерий ефективност съотношението е изключително сходно, отново 33,3% са отговорили 1, 57,3% са тези, смятащи 2 за съответстващия на мнението им отговор, положително са отговорили 9,3%.

- По критерий ефикасност данните сочат, че 35,1% са отговорилите с 1, 54,1% с 2 и 10,8% с 3.

- По критерий устойчивост анкетираните, които са отговорили скептично с 1, са 31,6%, 57,9% са се спрели на втория отговор, докато смятащите оценката, съотнасяща критерия към въпроса за положителна, са 10, 5%

- По критерий Полезност резултатите сочат, че на отговор 1 са се спрели 36%, на 2 50,7%, съответно смятащите 3 за подходящия отговор са 13,3%;

6. Моля, оценете завършването, удостоверяването и признаването в системата на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен, а 3 – най-висока степен:

Обобщена графика на дадените отговори по въпрос 6.

• **Въпрос 7:** Моля, оценете управлението на системата на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен, а 3 – най-висока степен:

- По критерий Постигане на целите извлечената информация показва: с 1 са отговорили 32,9%, 2 е най-предпочитания отговор с 61,8%, едва 5,3% от възползващите се от правото на отговор оценят, че целите по отношение на управление на системата на ПОО са постигнати;

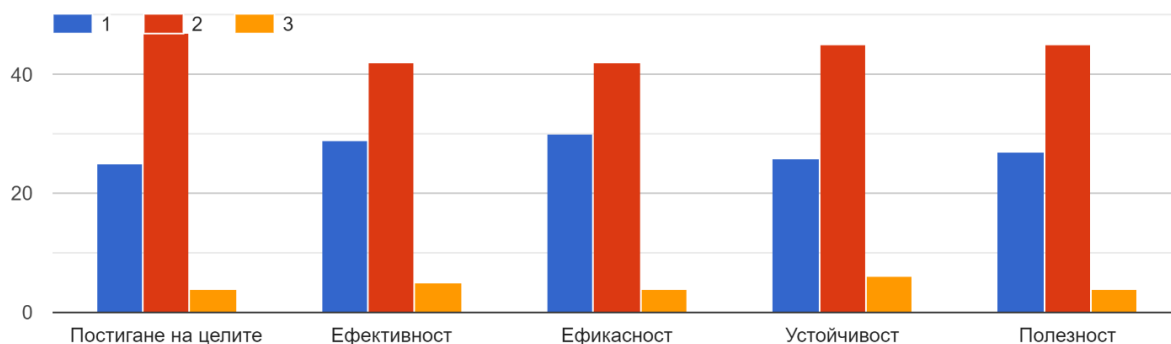
- По критерий ефективност гласувалите скептично с отговора 1 са 38,2%, 2 са отбелязали 55,3%, на 3 са се спрели само 6,6%

- По критерий ефикасност данните сочат, че 39,5% са отбелязали 1, 55,4% 2, 5,3% 3;

- По критерий устойчивост 33,8% са на мнение, че устойчивостта е в най-ниска степен спрямо избраната скала, 49,4% са избрали 2 като свой отговор, отбелязали най-висока степен са скромните 6,5%;

- По критерий Полезност резултатите не се различават особено: 1 – 43,1%, 2 – 50%, 3 – 6,9%

7. Моля, оценете управлението на системата на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен, а 3 – най-висока степен:

Обобщена графика на дадените отговори по въпрос 7.

• **Въпрос 8:** Моля, оценете финансирането в системата на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен, а 3 – най-висока степен

- По критерий постигане на целите гласувалите с 1 са 41,9%, 55,4% са отговорили с 2. Тенденцията от предходните въпроси в анкетата категорично се запазва, като най-малък е броят на тези, избрали най-високата степен – едва 2, 7%;

- По критерий ефективност се извеждат 41, 9% посочили 1, 54,1% 2, едва 4,1% 3.

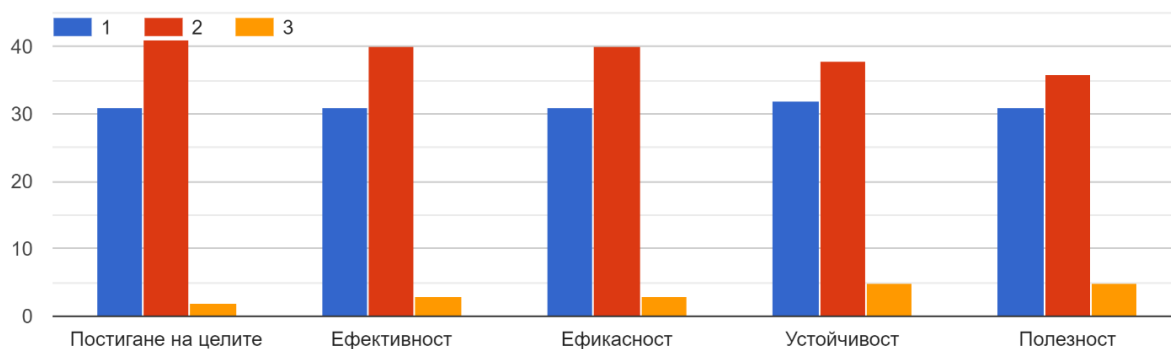
- По критерий ефикасност данните са аналогични 1- 41,9%, 2- 54,1%, 3 – 4,1%

- По критерий устойчивост смятащите 1 за подходящия отговор са 42,7%, анкетираните отговорили с 2 са 50,7%. Отново най-малобройни са положително настроените, като процентния им израз е 6,7%;

- По критерий полезност резултатите сочат 43,1% за най-ниска степен, точно 50% от анкетираните са избрали 2 за свой отговор, докато 3 са маркирали 6,9%

* Постъпило е едно мнение по същество, свързано с Въпрос 8. Според анкетираните е налице необходимост от индивидуални сметки и секторни фондове за обучение за отчитане потребностите на пазара на труда и предприемаческите умения във водещи сектори.

8. Моля, оценете финансирането в системата на ПОО, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен, а 3 – най-висока степен

Обобщена графика на дадените отговори по въпрос 7.

- **Въпрос 9: Моля, отбележете тематичните области в ЗПОО, в които считате, че е необходима промяна, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен на необходимост от промяна, а 3 – най-висока степен на необходимост от промяна:**

Поради големият брой тематични области, които са зададени, отчитайки също сравнително сходните данни в гласуването по оценката на отделните области, същите нямат да бъдат анализирани поотделно. Приложената по-долу графика, обобщаваща резултатите, ще бъде анализирана, като ще бъдат направени съответните изводи от проучването по въпроса.

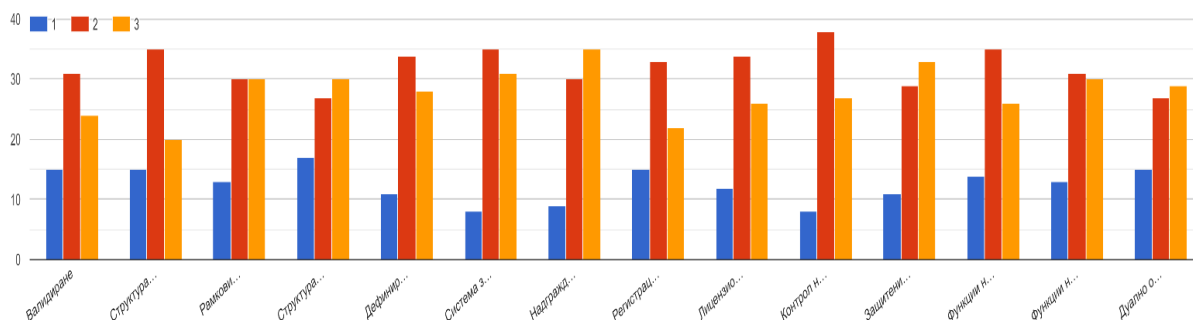
Дадените възможни варианти на тематични области са:

- валидиране;
- структура на СПОО;
- Рамкови програми;
- Структура на ДОС;
- Дефиниране на част от професия;
- Система за кариерно и професионално ориентиране;
- Надграждане и проходимост в квалификациите;
- Регистрационен режим на коледжите;

- Лицензионен режим за ЦПО;
- Контрол на качеството на предоставяното ПОО;
- Защитени от държавата специалности от професии и специалности от професии с очакван недостиг на специалисти на пазара на труда;
- Функции на институциите;
- Функции на работодателските и синдикалните организации;
- Дуално обучение;
- Друго/моля, напишете

* По същество един участник в анкетата се е възползвал от възможността да даде предложение. Според него „*кариерно и професионално ориентиране следва да бъде част от процеса на обучение*“

9. Моля, отбележете тематичните области в ЗПОО, в които считате, че е необходима промяна, като използвате скалата от 1 до 3, където 1 е най-ниска степен на необходимост от промяна, а 3 – най-висока степен на необходимост от промяна:

- **10 Въпрос: Моля, напишете до 3 аспекта в ЗПОО, които имат положително въздействие върху социално-икономическите отношения, които регулират:**

Участие по този отворен въпрос са взели 23-ма респонденти. В малка част от становищата се посочва, че няма подобни аспекти, които имат въздействие върху социално-икономическите отношения, които регулират.

Дадените конкретни отговори по същество са, както следва:

- социално партньорство, ангажираност на институциите;
- 1. С последните промени в ЗПОО е дадена голяма възможност за бизнеса с дуалната система за обучение да участва активно в ПОО и да си подsigури

необходимите кадри; 2. Валидирането на професионални знания, умения и компетентности улеснява достъпа до пазара на труда; 3. Разработването на нови учебни програми съвместно с бизнеса;

➤ 1. Завършилите успешно имат професионална квалификация, която може да им осигури приемлив жизнен стандарт; 2. Завършилите професионално образование имат право да кандидатстват във ВУЗ веднага след дипломиране; 3. С дуалната форма се прави опит за възраждане на връзката бизнес – ПОО; 4. Създадена е някаква възможност за придобиване на квалификация на база неформално учене чрез валидирането;

➤ 1. организацията на училищното ПОО; 2. нормативни условия за продължаващо професионално обучение на лица, навършили 16 години; 3. завършването, удостоверяването и признаването в системата на ЗПОО;

➤ Регулира системата на ПОО. Разпростира се и върху възрастните. Създава нормативни основания за валидиране на професионална квалификация;

➤ Икономиката, социални групи, общности;

➤ 1. Право на достъп, но е необходимо адекватно финансиране; 2. Валидиране на умения, но с облекчена система;

➤ Училищна заетост, създаване на интерес към определени професии, възможност за валидиране;

➤ социално партньорство;

➤ Формулирането на списък на защитени професии и такива с очакван недостиг; участие на работодателите като равностоен партньор в обучението чрез работа;

➤ 1. въвеждането на защитени професии и професии с недостиг на пазара на труда; 2. осигуряването на правото на професионално образование и обучение на гражданите съобразно личните им интереси и възможности;

➤ 1) полагане основите и развитието на дуалното обучение; 2) разработването на списък за защитени професии; 3) полагане основните на възможността за валидиране на знания, придобити по неформално обучение и информално учене;

➤ Защитени специалности от професии и такива с очакван недостиг на пазара на труда; дуално обучение, но има проблем с мотивацията и участието на работодателите за някои професии;

• **11 Въпрос : Моля, напишете до 3 аспекта в ЗПОО, които следва да бъдат променени:**

Особено внимание следва да се обърне на последния 11-ти въпрос. Той дава възможност на адресатите на анкетното запитване директно да напишат мнението си относно релевантните според тях аспекти, нуждаещи се от промяна.

Отговорите са следните:

➤ 1. гъвкавост на продължаващото професионално образование и обучение; 2. нормиране на основните умения, необходими за придобиване на професионална квалификация на лица, навършили 16 г.; фокусирано върху обучението на лица, навършили 16 г.; 3. финансиране на продължаващото професионално образование и обучение; 4. нормиране на консултативните формати в ПОО и УЦЖ за формулиране, изпълнение и оценяване на национални, регионални и местни политики;

- Обучение в електронна среда за възрастни;
- Регулация, намаляване на административната тежест;
- СППОО, въвеждане на облекчения при обучение на възрастни, оптимизиране на валидирането на умения;
- формалността, прекаленото администриране и "прекалената консервативност";
- Да бъдат въведени разнообразни механизми за финансиране. Системата за валидиране да бъде облекчена. Да отпадне чл. 49б за отнемане на лицензи;
- Начин на партниране с бизнеса (дългите и безрезултатни срещи не са от полза за никой); търсене на отговорност от координаторите; липсата на опитни учители в ИТ специалностите трябва да бъде адресирана;
- Сnižаване на критериите на ДОС до нивото на учениците, повече практическо обучение, спазване на ДОС при издаване на свидетелства за професионална квалификация;

- Дипломирането – осигуряване на единна платформа за провеждане на тестове при провеждане на ДИПК, централно от МОН;
- Липса на дуално образование;
- усложнените административни процедури;
- Списък на професиите за професионално образование и обучение;
- Условието за включване в дуално обучение. Намаляване на административната тежест;
- Строг контрол върху дейността на ЦПО;
- Актуализиране на учебни програми; планове и изисквания към работодателите с цел гарантиране на устойчивост при реализиране на партньорства за осъществяване на обучение чрез работа;
- 1. усъвършенстване на системата за кариерно ориентиране 2. дуалното обучение 3. надграждане и проводимост в системата на ПОО;
- Да бъде задоволен недостигът на кадри;
- 1. да се разработят ясни и точни критерии за отделните професионални направления за оценка качеството на ПОО и те да бъдат валидни на национално ниво; 2. да се разработват своевременно ДОС по отделните професии и съобразени с рамковите програми; 3. да се обърне повече внимание на спецификата в продължаващата квалификация на учителите по професионална подготовка;
- Да се подобрят сътрудничеството и координацията с работодателите и осигуряване на наставници, отговарящи на изискванията;
- 1. Работеща система за самооценка и оценка на институциите в ПОО; 2. Учебните програми и планове да се пишат с активното участие на бизнеса; 3. Ползотворно и реално поддържане квалификацията на учителите по професионална подготовка;
- 1. Списъкът на професиите да бъде рационализиран и актуализиран; 2. Подобряване на гъвкавостта и мобилността и засилване на практическото обучение; 3. Да се оптимизира процесът на разработване или актуализира учебните програми за съответната професия;
- 1. Отпадане на чл. 49б, ал. 13, т. 1 и т. 2; 2. Отпадане на чл. 49г, ал. 6, т. 1 и т. 2; 3. Промяна на чл. 12, т. 2, подточка „а“.

Изводи:

Въпроси 1 и 2 от проучването показват мнението на анкетираниите за степента на постигане на целите и задачите на закона. От анализа на отговорите може да се обобщи, че категорично най-предпочитаният отговор е в „ниска степен“. На второ място се нареждат становищата, че целите и задачите на ЗПОО са изпълнение „във висока степен“, което мнение е застъпено от по-голям процентен анкетирани във Въпрос 2. Извлечената информация показва, че определено най-нисък е дялът на тези, които считат целите и задачите на нормативния акт за постигнати.

Може да се обобщи, че анкетираниите са предпочели отговори, който по-скоро показват, че целите и задачите са нито изчерпателно постигнати, нито категорично непостигнати. Все пак като се има предвид най-предпочитаният отговор по двата въпроса (ниска степен на постигане), е нужно да се обърне сериозно внимание за идентифициране на слабостите, които са причината за ниското постигане на целите и задачите.

По въпросите от 3-8 е формулирана скала от 1-до 3 (**1 е най-ниска степен, а 3 – най-висока степен.**), според която участвалите в анкетата да оценят конкретното питане, оценка се дава по всеки един от критериите – постигане на целите, ефективност, ефикасност, устойчивост полезност.

Обобщените данни показват, че с голяма преднина най-предпочитаният отговор по всички въпроси е **2**. На следващо място са анкетираниите, които са посочили най-ниската степен и са маркирали **1** като свой отговор. По явен начин се откроява отговорът **3** „във висока степен“, който е предпочетен от най-малък брой анкетирани по въпросите. Следва да се отбележи, че единствено по въпрос 6 „Моля, оценете финансирането в системата на ПОО“ процентният израз на отговорилите с **1** се доближава до тези, избрали **2** като свой избор.

Като извод може да се маркира, че аналогично с въпроси 1 и 2 най-голям е процентът на тези, които са изразили балансирано становище и не са предпочели нито най-ниската, нито най-високата степен на изпълнение. Извлечената ценна информация установява, че въпреки постигнатите през

последните години значими резултати все още е налице нужда от подобряване и усъвършенстване на определени аспекти от системата.

По въпрос 9 е посочена отново скалата от 1 до 3, като на заинтересованите страни се дава възможността да посочат тематични области в ЗПОО, в които е необходима промяна.

Видно от данните, най-много от участвалите в запитването са отбелязали „Надграждане и проходимост в квалификациите“ като област в системата на ЗПОО, имаща нужда от промяна. На следващо според анкетираните са областите „Защитени от държавата специалности от професии и специалности от професии с очакван недостиг на специалисти на пазара на труда“ и „Система за кариерно и професионално ориентиране“.

Необходимо е да се уточни, че резултатите от гласуването по отделните области са изключително близки. В този ред на мисли не следва информацията непременно да е основа за категоричен извод дали дадена област се нуждае от промяна или не. За идентифицирането на конкретните области, имащи нужда от регулация, е нужно да се вземе предвид целокупната информация от настоящата оценка на въздействието.

По въпрос 10 анкетираните могат да посочат 3 аспекта в ЗПОО, които имат положително въздействие върху социално-икономическите отношения, които регулират.

Резултатите показват сериозен интерес по въпроса. Посочени са многообразни отговори, от анализа на които не може да се открият категорично открояващи се аспекти. Все пак като по-предпочитани могат да бъдат посочени „Валидирането“, „Дуалното обучение“ и „Списъкът на защитени професии и такива с очакван недостиг“.

Особено внимание следва да се обърне на всички отговори на 11 въпрос, по който анкетираните имат възможност да посочат 3 аспекта в ЗПОО, които следва да бъдат променени.

По сходен начин с предходния въпрос отново се наблюдава сериозен брой постъпили разнообразни мнения. Важността на въпроса изисква всички постъпили отговора да бъдат прегледани и взети под внимание. Обобщението на информацията излага намаляването на административната тежест и

актуализирането на Списъка на професиите като най-належащи аспекти на ЗПОО, имащи нужда от реформа.

2. Информация за професионалното образование и обучение от учебната 2016/2017 година до учебната 2021/2022 г., предоставена от Центъра за информационно осигуряване на образованието.

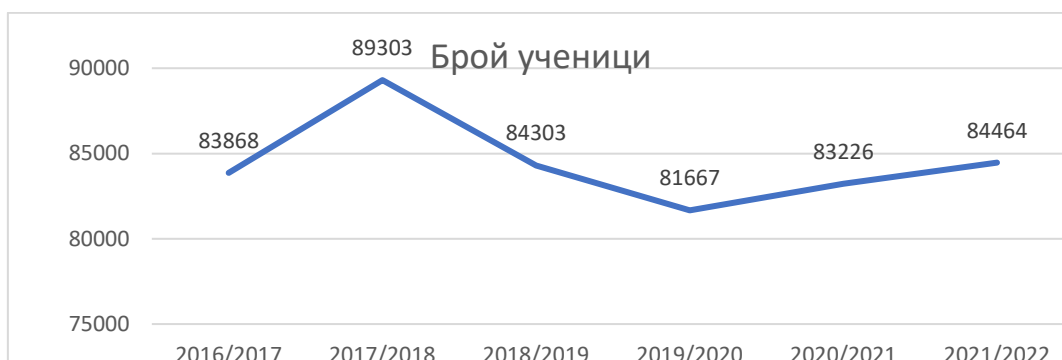
Центърът за информационно осигуряване на образованието (ЦИОО) е държавно обслужващо звено към Министерството на образованието и науката. Центърът е юридическо лице на бюджетна издръжка. Част от дейностите, извършвани от ЦИОО, са: организира и извършва дейностите, свързани с информационното осигуряване на образованието; извършва информационно-аналитична дейност, необходима за формирането и осъществяването на национална политика в областта на образованието; поддържа регистри в системата на образованието и обменя информация с информационните системи на други държавни институции; Методически подпомага, наблюдава и контролира организацията и управлението на информационния поток от детските градини, средните училищата, висшите училища, обслужващите звена и научните организации.

Информацията, предоставена от ЦИОО, неимоверно спомага за отразяването на протичащите процеси и въздействията на Закона по отношение на системата на ПО. Данните отразяват развитието на процесите и визуализират измененията както в организационните процеси (брой и вид училища, брой паралелки, развитието на дуалното обучение и валидирането и др.), така и тяхното въздействие върху адресатите на промяната (брой ученици, брой свидетелства и т.н).

За по-добра прегледност данните са отразени в графичен формат.

- **Справка за брой професионални паралелки и брой ученици в тях в държавните, общинските и частните училища, без помощните училища за учебната 2016/2017 година, без изнесените паралелки и ученици в ЦСОП, без паралелките за ученици в неприсъствени форми, последователно по учебни години от учебната 2016/2017 година до учебната 2021/2022 година включително по данни към 01 декември на съответната учебна година.**

Държавни училища:

Общински училища:

Частни училища:

Извод: Наблюдава се увеличаване на броя паралелки и броя на ученици както в държавните, така също и в общинските и частните училища. Забелязва се значително увеличение на броя ученици в частните училища, като за сравнение нарастването през 2021/2022 година е около 5 пъти спрямо данните за 2016/2017 година.

- Справка за брой професионални паралелки с форма на обучение: обучение чрез работа (дуална система на обучение) и брой ученици в тях, без помощните училища за учебната 2016/2017 година, без изнесените паралелки и ученици в ЦСОП, без паралелките за ученици в неприсъствени форми, последователно по учебни години от учебната 2016/2017 година до учебната 2021/2022 година включително по данни към 01 декември на съответната учебна година

Извод: Тук данните не се нуждаят от особено тълкуване. Видно е, че се забелязва положителна тенденция и броят на паралелки с форма на обучение чрез работа и броят на учениците в тях се увеличава значително през всяка следваща година.

- Справка за брой регистрирани в Регистъра на документите за завършено основно образование, средно образование и/или придобита степен на професионална квалификация. Свидетелства за професионална квалификация от всички училища с въведена година на завършване 2016, 2017, 2018, 2019, 2020 и 2021, както и с въведена дата на издаване на документа от 01.08.2016 г. до 31.12.2021 г.

Извод: Забелязва се трайно и балансирано увеличение за първа, втора и трета степен. Изключение прави четвърта степен, за която данните са твърде разнопосочни.

- Справка за брой регистрирани в Регистъра на документите за завършено основно образование, средно образование и/или придобита степен на професионална квалификация. Свидетелства за валидиране на професионална квалификация от всички училища с въведена година на завършване 2016, 2017, 2018, 2019, 2020 и 2021, както и с въведена дата на издаване на документа от 01.08.2016 г. до 31.12.2021 г.

По отношение на четвърта степен на професионална квалификация стойността през всички години е 0. Поради тази причина не е приложена графика.

Извод: Отчита се пик на регистрираните Свидетелства за валидиране професионална квалификация през 2017 и 2018 г. За следващите години броят на регистрираните свидетелства намалява. Притеснителен е фактът, че по отношение на 4-та степен на професионална квалификация стойността за всички години е 0. Тук е мястото да се отбележи, че следва да бъде отчетена пандемията от COVID 19 и изключително негативните ѝ отражения върху системата на ПОО.

• **Справка за броя на паралелките и броя на учениците в тях по специалности, които са защитени и с очакван недостиг от специалисти на пазара на труда от учебната 2018/2019 година до учебната 2021/2022 година, по данни към 1 декември на съответната учебна година**

Извод: Налице е положителна тенденция за засилване както на предлагането от страна на училищата, така и на търсенето от страна на учениците на защитени и с очакван недостиг от специалисти на пазара на труда.

3. Данни, предоставени от Националната агенция за професионално образование и обучение

Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО) е специализиран орган към Министерския съвет на Република България, създаден със Закона за професионалното образование и обучение през 2000 г.

НАПОО е ключов партньор в успешно функциониращ механизъм за координация и съгласуване на действията на заинтересованите страни на национално ниво с цел развитие на реактивна по отношение на динамичните изисквания и потребности на пазара на труда система за професионално образование и обучение, предоставяща гъвкави възможности на българските граждани да повишават пригодността си за заетост през целия живот. Част от функциите, които са в компетентностите на Агенцията, са: издава и отнема лицензи за професионално обучение и професионално ориентиране; осъществява контрол на дейността и оценка на качеството на обучението в лицензираните институции в системата на професионалното обучение; разработва и предлага на министъра на образованието и науката - а) списъка на професиите за професионално образование и обучение, б) държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по професии; въз

основа на анализ на дейността на центрoвете за професионално обучение и центрoвете за информация и професионално ориентиране прави предложения за усъвършенстване на системата на професионалното образование и обучение; координира дейностите по разработване на стратегии за развитие и усъвършенстване на професионалното образование и обучение и др.

От страна на НАПОО е предоставена следната информация:

- Данни за валидиране – издадени документи от центрoвете за професионално обучение в резултат на валидиране на професионални знания, умения и компетентности, придобити чрез неформално и информално учене.

Година	Брой издадени свидетелства за валидиране на професионална квалификация	Брой издадени удостоверения за валидиране на професионална квалификация по част от професия
2016	105	152
2017	161	1
2018	60	57
2019	391	22
2020	141	19
2021	654	7

Извод: Данните показват, че интересът към валидирането е неустойчив и не е висок – по сведения от други източници една от причините е сравнително сложната процедура.

- Данни за обучени лица над 16-годишна възраст с издадени документи за професионална квалификация от Центровете на професионално обучение.

Година	Брой издадени свидетелства за професионална квалификация	Брой издадени удостоверения за професионална квалификация по част от професия
2016	9 743	68 737
2017	16 162	65 935
2018	33 124	65 909
2019	18 386	49 513
2020	13 466	65 931
2021	9 424	72 142

Извод: Обективните пазарни условия, търсенето от страна на работодателите, както и финансираните от държавата обучения, диктуват динамиката на търсене на професионално обучение в Центровете за професионално обучение. Следва да се отбележи и негативното отражение на пандемията от COVID-19.

- Данни за кариерното ориентиране от Центровете за информация и професионално ориентиране

Година	Общ брой на обслужените клиенти
2016	3 427
2017	-
2018	1 052
2019	1 611
2020	1 233
2021	966

Извод: Най-голямата част от клиентите сами са се насочили към услуги на ЦИПО (44% от всички клиенти) и от бюрата по труда (25%). Семейството и приятелите са насочили 14% от клиентите на ЦИПО, а в 17% насочването е извършено от учебно заведение – училище, ЦПО, колеж.

II. Преглед и анализ на данните от вторичните източници:

1. Преглед и анализ на доклада и концепциите за програми, изготвени от Световната банка.

Докладът на Световната банка е изготвен в рамките на Споразумението между Международната банка за възстановяване и развитие (Световната банка), Министерството на образованието и науката на Република България (МОН) и Изпълнителна агенция „Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ (ИА ОПНОИР) за предоставяне на аналитични и консултантски услуги по две дейности: (1) Преглед на публичните разходи в областта на науката, технологиите и иновациите и (2) Подкрепа за изграждане на основан на доказателства подход за разработване на Национална стратегическа рамка за развитие на образованието до 2030 година.

Поставяйки акцент върху две области на политиката - професионално образование и обучение (ПОО) и учене през целия живот (УЦЖ), докладът на СБ предлага анализ на състоянието в двете области и отправя препоръки за насоки на бъдещи политики. Анализът предоставя моментна снимка на състоянието и ефективността на системата и обобщава извлечените поуки и препоръки от оценката на предишни програми в областта на ПОО и УЦЖ. По този начин докладът има за цел да подкрепи вземането на решения, основани на доказателства, както се препоръчва в публикуван неотдавна доклад на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР).

За целите на анализа са прегледани документацията и информацията, съдържащи количествени и качествени данни от различни източници, включително от Министерството на образованието и науката (МОН), Изпълнителна агенция „Програма за образование“ (ИАПО), Националния статистически институт (НСИ), Евростат, Европейския център за развитие на професионалното обучение (CEDEFOP), Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) и Световната банка (СБ). Данните, събрани в рамките на този първоначален преглед, са допълнени с информация, предоставена по време на поредица от консултации със служители на МОН и ИА ОПНОИР и с допълнителни бази данни и документация, предоставени от двете институции.

Анализът на Световната банка е широкомащабен и обстоен и показателите от него представляват ценна информация за настоящата оценка. Прецизният им преглед неминуемо ще окаже пряк принос върху изследването на въздействието на ЗПОО през последните 5 години.

В доклада и концепциите на програми, изготвени от СБ, се прави преглед на цялостната система на ПОО, в т.ч. стратегиите и политиките, законодателството, положителните промени, предизвикателствата и наличните пропуски, на които следва да се обърне внимание.

Обобщените данни от СБ са, както следва:

1. Общ преглед на системата на ПОО:

ПОО в България има следните отличителни характеристики:

- управлението е многопластово (на национално, регионално и местно ниво);
- съществуват четири степени на професионална квалификация от ниво 2 до ниво 5 на Европейската квалификационна рамка (ЕКР);
- дуалното ПОО (въведено през 2014 г.) остава основно предизвикателство за държавата;
- държавните образователни стандарти имат основна роля при разработване на квалификациите и учебните програми.

В сектора на професионалното образование и обучение е налице редовно актуализирана стратегическа рамка на политиката. ПОО е обект на по-широки национални стратегии и политики за икономическо развитие, образование и учене през целия живот. Наред с тях са разработени стратегически документи, специално фокусирани върху ПОО като „Стратегия за развитие на ПОО в Република България 2015-2020 г.“, „План за действие за изпълнение на Стратегията за развитие на ПОО в Република България 2019 -2021 г.“

Налице е политически ангажимент за осигуряване на финансиране за ПОО. Органите на властта успешно са идентифицирали свързани със сектора на ПОО приоритети и използвайки комбинация от ОП и НП, са успели да осигурят ресурс и да разпределят средства в сектора за изпълнение на тези приоритети.

Професионалното образование и обучение се предоставя от професионални гимназии, училища по изкуствата, спортни и духовни училища, както и от професионални класове в общообразователните училища. Повечето професионални гимназии са държавни, докато общообразователните училища са предимно общински.

Предприетите през 2015 г. и 2016 г. нормативни промени създадоха възможност всички общообразователни училища да предлагат професионални програми. Това доведе до ръст на учениците, записани в програми за ПОО, които се обучават в общообразователните училища. В тази връзка е необходимо внимателно проследяване на тази тенденция, за да се гарантира наличието на подходящ преподавателски състав и инфраструктура.

Непрекъснато нарастване на дела на учениците по професионална подготовка, записани в програми за ПОО в общообразователните училища, достига 12.5% през 2018/19 г., като за сравнение този процента през 2015/16 г. е 5.2%. Понастоящем средните и обединените училища предлагат класове за професионална подготовка предимно в професионални направления, за които не е необходимо специално оборудване и може да се използва наличният преподавателски състав. Същевременно обаче нарастващият дял на учениците, записани в професионални паралелки в средните и обединените училища (наред с предлагането на дуално образование), засилва значението на мониторинга, с който да се гарантира, че тези училища ще разполагат с подходящи учители, техническо оборудване за осигуряване на качествено професионално образование, както и достъп до обучение чрез работа. Необходимо е внимателно проследяване на тази тенденция, за да се гарантира наличието на подходящ преподавателски състав и инфраструктура.

Повечето ученици се насочват към ПОО в края на прогимназиалния етап (след 7 клас), но съществува възможност за влизане в професионална пътека и след първия гимназиален етап на средното образование (след 10 клас).

Програмите за ПОО са с продължителност от две до пет години и включват общообразователна част (обхващаща основната програма на средното общо образование) и професионална част. Завършилите ПОО получават

свидетелство за професионална квалификация наред с диплома за завършено средно образование.

От всички ученици в системата на професионалното образование 41.3% учат в професионални паралелки в училища, намиращи се в малки или много малки градове, а други 4.4% посещават селски училища. Местната икономика в тези малки населени места е доминирана от микро и малък бизнес. Участието на работодателите в предоставянето на практическо обучение и на дуални форми на обучение е сериозно предизвикателство. Необходими са значителни усилия, за да се осигури достъп на учениците в системата на ПОО от малките населени места до практическо обучение на качествени работни места.

ПОО продължава да бъде базирано предимно в училищата, като по-малко от 10% от българските предприятия участват в процеса на професионално образование. Усилията за разширяване на обучението чрез работа са фокусирани най-вече върху дуалното ПОО. Дуалното образование се счита за „златен стандарт“ в обучението чрез работа, но е подход, който поставя високи изисквания към всички заинтересовани страни.

Полаганите напоследък усилия за оптимизиране на мрежата от средни професионални училища са успешни и трябва да продължат. През последните години се наблюдава трайна тенденция към намаляване на броя на доставчиците на ПОО в средното образование. Въпреки това са налице сигнали за необходимост от по-нататъшна оптимизация на мрежата, като се има предвид, че над 41% от учениците в системата на ПОО са записани в професионални паралелки в училища, намиращи се в малки или много малки градове.

Предлагането на ПОО след завършване на средно образование е минимално и вероятно има потенциал да бъде разширено. Съществуващите в България 23 професионални колежа, които предоставят ПОО след средно образование, съставляват малко над 5% от всички училища в системата на ПОО. Особено като се има предвид, че все по-сложната и многообразна икономика ще изисква по-високо ниво на умения, може да се обсъди

необходимостта от разширяване на ПОО след завършване на средно образование.

1.1. Закон за професионалното образование и обучение

В ЗПОО са залегнали редица основни концепции, но те търпят чести промени. Европейският център за развитие на професионалното обучение (CEDEFOP) отбелязва, че макар много от ключовите постановки за ПОО да са залегнали в Закона (напр. осигуряване на качество, обучение чрез работа, съответствие на ПОО с търсенето, валидиране на неформалното и самостоятелното учене и др.), степента, в която те намират практическо приложение, се колебае. Законът за ПОО е променян 27 пъти от приемането му през 1999 г. досега. Въпреки че очевидната готовност за реформа е похвална, остава неясно доколко участващите заинтересовани страни успяват да са в крак с промените. Последните важни поправки са фокусирани върху подобряване на гъвкавостта и мобилността и засилване на практическото обучение. Последните изменения на Закона за предучилищното и училищното образование, известни като реформа в образованието, предизвикаха промени и в ЗПОО. Тяхната основна цел е да направят възможностите за образование по-гъвкави, позволявайки по-добра пропускливост и интеграция между общото образование и ПОО. Измененията също така промениха съотношението между теоретичното и практическото обучение в полза на последното, включително практиката в реална работна среда.

В анализа на СБ се отбелязва, че би било полезно да се направи преглед на слабите места, които възпрепятстват прилагането на законодателството, така че да могат да се разработят и приложат мерки за намаляване на несъответствието между документи и практика.

2. Констатации и препоръки

А. Относно събирането и използването на данни и доказателства:

В анализа на СБ се отбелязва, че са налице слабости, свързани със събирането и използването на данни и доказателства. Данните и доказателствата трябва да бъдат публично достъпни и използвани от управленските структури на различни нива в системата за информирано вземане на политически решения. В момента липсва системен механизъм за

проследяване на завършилите ПОО, който да предоставя данни за икономическата възвръщаемост. По-добър набор от данни трябва да е на разположение на всички нива на управление, които трябва да разполагат с капацитет за вземане на решения на тази база. Инвестирането на ресурс в картографиране на съществуващите данни за резултатите от ПОО и тяхното предоставяне за горните цели е от решаващо значение за правилно насочване на системата, като за България това може бързо да донесе видими ползи.

Съществуват достатъчно възможности за подобряване на събирането, анализирането и използването на информация за пазара на труда с цел подобряване на съответствието на ПОО с търсенето на професионални умения. Понастоящем данни, които биха послужили за оценка на качеството и съответствието на ПОО, не се събират и анализират систематично, което възпрепятства изготвянето на политики, основани на факти. Провеждани са различни инициативи за измерване и прогнозиране на търсенето на работна ръка и професионални умения, като някои от които все още продължават, без обаче това да е довело до ефективно използване на надеждни данни за пазара на труда като база за вземане на бъдещи решения.

Маркира се, че България разполага с изчерпателни административни регистри в образованието, предоставящи ценна информация и механизми за подкрепа, които дават възможност за планиране и вземане на решения в образованието. Въпреки това са необходими допълнителни стъпки за справяне със значителните несъответствия между данните в ПОО, събрани и предоставяни от различни институции – Националният статистически институт (НСИ), Националната електронна информационна система за предучилищното и училищното образование (НЕИСПУО) и Евростат. Тези несъответствия се дължат главно на методическите различия при събирането на информацията. Освен това сравнимостта на данните във времето е възпрепятствана от различни промени в националното законодателство, за които също трябва да бъде намерено решение.

В доклада се посочва, че през последните години са предприети няколко инициативи за проследяване на завършилите, но все още липсва систематичен подход за разработване на цялостна и съгласувана система в тази насока.

Според доклад на Европейската комисия (ЕК) България е една от страните с ограничен напредък в изпълнението на Препоръката на Съвета за проследяване на завършилите. Налице са отделни инициативи на регионално ниво и на ниво доставчици на ПОО, но те не се провеждат на последователен принцип, а получените резултати се използват главно за планиране на приема.

Посочват се примери за статистически данни, генерирани от проучвания и съдържащи информация за резултатите от пазара на труда на проследените лица, техните компетентности и последващите им учебни дейности, извършвани успешно в редица Европейски държави. Много от тях провеждат редовно проследяващи проучвания: на годишен принцип (в Холандия, Швейцария, Обединеното кралство или AlmaLaurea в Италия) или на всеки три или четири години (информационна система за висше образование в Германия, Centre d'études et de recherches sur les qualifications (Céreq) във Франция, Националният статистически институт в Италия).

В проекта на концепция, изработена от СБ, „Базирана на доказателства политики в ПОО“ като Дейност 1 се предвижда „Разработване на стратегически план за данни за ПОО“. Посочва се, че изпълнението на това действие ще допринесе за постигането на ключова препоръка и цел на политиката от доклада за развитие на работната сила на САБЕР (2014 г.), свързана с повишаване базираното на доказателства отчитане резултати. По тази цел на политиката България е оценена като нововъзникваща, което означава, че всички доставчици на обучение са длъжни да събират и докладват основни административни данни, които понякога се използват за оценка на институционалното представяне, както и за анализ на тенденции и проблеми на системно ниво. Въпреки това механизмите и процесите за събиране на данни за резултатите от пазара на труда трябва да бъдат разширени и разработени на систематичен и последователен принцип, като престанат да разчитат на няколко ad hoc проучвания, свързани с умения или оценка на специфични целеви програми. Също така фокусът трябва да се постави върху предоставянето на данни на по-широката общественост и

съответните заинтересовани страни (ученици, родители, доставчици на ПОО, бизнес, ресорни министерства).

Правителството трябва да даде приоритет на разработването на стратегически план за данни чрез предприемане на следните действия:

- определяне на всички видове необходими данни, ключови отговорни институции, ясни процедури за събиране на данни (събиране на данни, честота на събиране и докладване, видове анализи, нива на докладване, нива на достъп, използване на данни) в съответствие с разпоредбите, изложени в Методологията за мониторинг и оценка, разработена с подкрепата на Световната банка.

- включване на подробни дейности за повишаване капацитета на ключовите отговорни институции за събиране и използване на данни на съответното ниво.

- събиране на данни за представянето на пазара на труда на завършилите програми за ПОО чрез анкети с наскоро завършили ученици, учители, работодатели.

Б. Относно Списъка на професиите за професионално образование и обучение:

Заклученията от анализите на СБ показват, че процесът от съставяне на Списъка на професиите за ПОО до изготвяне и въвеждане на актуализирани учебни програми може да бъде опростен, по-бърз и по-ефективен. Списъкът на професиите, включващ близо 600 специалности, трябва да бъде рационализиран и актуализиран (въз основа на надеждна информация за пазара на труда). За да се ускори твърде бавният в момента процес на изготвяне на нови учебни програми, той следва да бъде опростен, като успоредно с това се подобри капацитетът за неговото изпълнение.

Счита се, че специалностите са прекалено фрагментирани, което налага необходимостта от тяхната рационализация и по-широко формулиране. СППОО не отразява развитието на професиите във всяка от професионалните области, поради което някои от съдържащите се в него професии са остарели, неуместни или несъществуващи на съвременния пазар на труда. Следва да се отбележи, че липсата на подходяща и надеждна информация за пазара на

труда се счита за сериозна пречка пред разработването на актуализиран списък на професиите.

Въпреки фрагментирания характер на специалностите и професиите, включени в списъка, 10 от професионалните области на ПОО обхващат около 64% от всички записани за професионално образование и обучение през 2019 г., докато 36% от записаните се разпределят между останалите 37 области на ПОО. Седем области на ПОО са неизменно сред топ десет на изучаваните специалности през последното десетилетие, но тяхното значение, измерено чрез дела на записаните ученици постепенно, се променя. В съответствие с растящото търсене на цифрови умения и разрастването на аутсорсинг индустрията в сектора на информационните технологии делът на записаните в областите компютърни науки и приложна информатика също непрекъснато нараства. Същевременно делът на записаните в областта машиностроене, металообработване и металургия също се увеличава, отразявайки до известна степен значението на тези отрасли за българската икономика и добре структурираните програми за партньорство между най-големите работодатели в сектора и местните професионални училища. От друга страна, двете най-големи области на ПОО (хотелиерство, ресторантьорство и кетъринг и растениевъдство и животновъдство), привличащи над 20% от всички учащи в системата на ПОО, се свързват с нискоквалифицирани работни места въпреки реструктурирането на икономиката и постепенно нарастващото значение на индустрии с по-висока добавена стойност, изискващи по-високи нива на умения. Делът на записаните в специалности на ПОО, свързани със строителството, се е свил значително през последното десетилетие (от 6.8% през 2010 г. на 3.5% през 2019 г.), докато делът на строителните работни места в структурата на заетостта постепенно се увеличава през последните години, достигайки 7.9% през 2019 г.

Една от изведените теми, която е обозначена като заслужаваща по-нататъшен анализ и обсъждане на политиките е – преглед на професиите, прибавени или извадени от Списъка на професиите за ПОО през последните години с цел да се оцени динамиката на обществените отношения и доколко списъкът отговаря на търсенето.

В. Относно Държавните образователни стандарти и учебните програми

Държавните образователни стандарти трябва да гарантират, че всички форми на образование и обучение на възрастни, включително ученето в общността или официално организираното обучение от работодатели, ако организираното от тях обучение е формално, отговарят по качество и съдържание на изискванията за присъжданите образователни степени и професионални квалификации.

В изготвения от СБ доклад се посочва, че преходът от Списъка на професиите за ПОО към добри учебни програми е сложен и многоетапен процес. Наличните анализи установяват различни слабости, които оказват негативно влияние върху качеството, съответствието и гъвкавостта на учебните програми. За да се разработи или актуализира една учебна програма за съответната професия от списъка, първо трябва да бъдат изготвени професионални стандарти, предоставящи ясна информация за необходимите професионални знания, умения и компетентности, които да послужат за основа на разработването на държавни образователни стандарти (ДОС). След това МОН разработва рамкова програма, която включва структурата на учебната програма (модули) и съдържанието на учебните модули. МОН с подкрепата на преподаватели от системата на ПОО и работодатели, разработва задължителната част от учебните програми за нови професии или форми на обучение, след което училищата следва да разработят в зададената рамка своите програми по начин, отразяващ спецификите на местния пазар на труда. Специфичната част на училищните програми се разработва от доставчиците на ПОО. Учебните програми включват график за обучение, разпределение между общообразователни и професионални предмети, изисквания за дипломиране и обяснителни бележки как да се гарантират резултати от обучението.

На практика обаче са идентифицирани редица предизвикателства:

- професионалните стандарти не са добре дефинирани;
- капацитетът за разработване на ДОС е ограничен;

- ДОС са толкова подробни, че ограничават възможността училищата да адаптират своите програми към регионалните и променящите се потребности на пазара на труда;

- Центровете за професионално обучение не се уведомяват директно, когато се правят промени в ДОС. Не са определени ясна процедура и срокове за адаптиране на обучението към новите стандарти.

В проекта на концепция, изработена от СБ, „Гъвкави и отговарящи на потребностите учебни програми в ПОО“ като Дейност 1 се предвижда: по-добро дефиниране на професионалните стандарти (ПС) в съответствие с международните добри практики.

Когато разработват нови ПС за ПОО или преразглеждат и актуализират съществуващи такива, ключовите отговорни институции трябва да предоставят ясна информация за необходимите професионални знания, умения и компетентности, които ще бъдат пренесени и отразени при разработването на държавните образователни стандарти (ДОС) и рамката на учебните програми. Осигуряването на по-добра връзка между ПС и ДОС ще подобри релевантността и привлекателността на програмите за ПОО и може да бъде осъществено паралелно с актуализирането на Списъка на професиите за ПОО и ДОС.

Дейност 2 в горепосочената концепция е със следното съдържание: повишаване на капацитета на ключовите институции, отговорни за разработване на държавните образователни стандарти (ДОС), следвайки най-добрите регионални и международни практики.

В рамките на тази дейност се предвиждат няколко вида дейности за изграждане на капацитет, насочени към служителите на МОН и НАПОО, както и към други служители, отговорни за разработването на ДОС и рамката на учебните програми. В рамките на тази дейност се предвиждат следните мерки и действия:

- Участие на съответните служители от ключовите отговорни институции в обменни посещения, обучение, работни срещи и конференции (регионални, национални, международни) по специфични теми, свързани с ПОО, с акцент

върху разработването и актуализирането на учебната програма, квалификациите и професионалните стандарти;

- Обучение и наставничество на съответните служители от ключовите отговорни институции, насочвани по отношение разработването на ясна процедура и времеви рамки, които от своя страна да помогнат и насочат професионалните гимназии как да адаптират своите програми спрямо новите стандарти.

- Разработване на уеб базирана платформа за обмен на добри практики в осъществяването на ПОО. Тази платформа трябва да покрива на национално ниво институциите, осъществяващи ПОО и да се основава на международния опит. В същото време, в рамките на тази дейност, ДОС ще бъдат опростени, за да дадат възможност за по-голяма гъвкавост на професионалните гимназии при приспособяване на техните програми към регионалното и променящото се търсене на работна ръка. Това е ключова препоръка от Доклада за развитие на работната сила на Световната банка САБЕР (2014).

Г. Относно предизвикателството, свързано с ниския коефициент на задържане на учениците в системата на ПОО.

Като едно от най-големите предизвикателства пред българската система за ПОО се извежда ниският коефициент на задържане на учениците. Отбелязва се, че представянето на ПОО по този показател, което е значително по-слабо в сравнение с общото образование, продължава да се влошава, ето защо необходимостта от специално внимание към подобряване на коефициентите на задържане и завършване в системата на ПОО е от решаващо значение.

Следва да се отбележи, че информацията от доклада на СБ в този аспект няма да бъде подробно и детайлно анализирана. Това е така, тъй като проблемът с преждевременно напусналите училище е обект на цялостна държавна политика. Една от ключовите цели на системата на предучилищното и училищното образование е именно намаляване процента на отпадналите от училище. Това в пълна степен важи и за училищното професионално образование и обучение. За разрешаването на това предизвикателство продължават да се отделят значителни ресурси и са

предвидени многобройни мерки, залегнали в нормативни актове, национални и оперативни програми.

Д. Относно дуалното обучение:

Дуалното обучение е ключов елемент за подобряване на съответствието на системата за ПОО с пазара на труда, тъй като то ангажира директно работодателите. Дуалното обучение изисква смислен диалог по същество между организации, представляващи работниците и служителите, работодателите и преподавателите в институциите за ПОО, които работят заедно за изграждане на системата.

Обучението чрез работа (ОЧР) е общият термин, използван за идентифициране на дейности, в които работодатели и училища са съвместно ангажирани в предоставянето на структурирано обучение за обучаемите лица. Тези дейности поставят фокус върху възможността учениците да развият широки, преносими умения, да изследват своите кариерни цели, способности и интереси, като същевременно прилагат своите академични, технически знания и умения в реален контекст.

Дуалното обучение може да бъде мост за преодоляване на пропастта между ПОО и работното място. То дава възможност на учениците да придобият практически опит като прилагат наученото в класната стая в професионална среда. Наред с това се осигурява постоянен поток от квалифицирана работна ръка към работната сила, като по този начин подобрява производителността и намалява разходите за наемане на работа и организиране на въвеждащо обучение за новите служители.

В анализа на СБ, касаещ дуалното обучение, се отбелязва, че професионалното образование и обучение остава съсредоточено предимно в училищата, като едва под 10 процента от българските предприятия участват в този процес. Усилията за увеличаване дела на обучението чрез работа изглеждат основно фокусирани върху дуалното обучение. Практическото обучение е задължителна част на всички програми за ПОО, но не е задължително да се извършва в реална (а не симулирана) работна среда, с изключение на обучението по високотехнологични професии. Делът на практическото обучение варира в зависимост от нивото на ЕКР, като заема

най-малко 70% от времето за обучение на ниво ЕКР 2; най-малко 60% при ЕКР 3 и поне 50% при нива ЕКР 4 и 5.

Дуалното обучение в България започва да се развива от 2014 г. Приети са законодателни промени, имащи за цел да се улесни дуалното ПОО, но както отбелязват CEDEFOP и ОИСР прилагането му е предимно на проектна/пилотна база и моделът е (все още) неустойчив. През учебната 2018/2019 година 3 884 ученици са били записани в 177 паралелки по дуално обучение. Най-много са чиракуващите в производството на машини и оборудване и в производството на облекло и мебели. ОИСР вижда възможности за по-методична работа с работодатели на общинско и регионално равнище при използване на посреднически организации за намаляване на разходите, като същевременно се насърчава активното участие на преподавателите.

В доклада на СБ „Професионално образование и обучение и учене през целия живот в България: Ситуационен анализ и препоръки за основни насоки за бъдещи политики“ в частта му за ПО се обобщава, че е особено важно инвестициите в ПОО да бъдат по-добре насочени към обучение в онези професионални области и умения, от които има най-голяма нужда. Това означава да се даде приоритет на подобряване и/или разширяване на обучението в професионални области, за които има силно неудовлетворено търсене на работна сила (на национално или местно ниво) и ярко изразени слабости в качеството и уместността на предоставяното обучение.

2. Обобщени препоръки от доклади, съдържащи анализ на системата на ПОО.

2.1. Препоръки от заключителен доклад по проект „Техническа помощ при прилагането на Националната квалификационна рамка в професионалното образование и обучение“, 2019 г., Програма за структурни реформи на Европейската комисия:

Отбелязва се, че специалностите в СППОО са твърде фрагментирани, необходима е тяхната рационализация и по-широко формулиране на професиите с оглед постигане на по-гъвкава и адаптивна образователна система, която да позволява на професионалните училища да организират общо обучение за различни специалности в рамките на една и съща професия.

Въпреки периодичното актуализиране СППОО не отразява новата динамика в развитието на професиите.

В структурата на ДОС концепцията за придобиване на квалификация по част от професия може да бъде по-ясно дефинирана (минимални изисквания, брой единици резултати от ученето, степен на квалификация според НКР, значение за пазара на труда).

2.2. Препоръки от доклади по проект „Техническа помощ за създаването на Секторни съвети за уменията“, 2021, Програма за структурни реформи на Европейската комисия:

В посочените доклади се извежда, че основните характеристики на българската икономика и пазара на труда, които оказват влияние върху ПОО са:

i) доминирането на микро и малките предприятия, съчетани с ниски нива на самостоятелна заетост; ii) ниска иновативна сила; iii) силен демографски спад; iv) структурен недостиг на работници с практически умения (особено цифрови умения); v) стабилен икономически растеж; vi) сложна структура за социален диалог; vii) и липса на данни за пазара на труда и потребностите от умения.

Освен това пандемията от COVID-19 и социалните, технологичните и икономическите последици, вече засягат потребностите от умения на пазара на труда и следователно ще окажат влияние върху съдържанието на квалификации за ПОО. Наблюдава се нарастване на нуждата от дигитални умения. Тези специфики следва да бъдат отразени в системата на квалификациите в ПОО:

При изграждането на списъка със защитени и с недостиг на специалисти специалности от професии има дисбаланс между областите на образование и професионалните направления. Някои области на образованието са много обхватни и имат различни професионални направления, други съдържат само едно с една професия и една специалност. Друго несъответствие може да се открие във факта, че половината от всички професии в списъка имат само една единична специалност. Въпреки това 31 други професии включват 243 специалности, което означава средно 7 до 8 специалности по професия, като по

този начин специалността става твърде тясна. Както се вижда във все по-голям брой страни и както е подкрепено чрез интервюираните заинтересовани страни, уменията на 21-ви век се насочват към по-обхватни компетентности за по-голяма гъвкавост на пазара на труда и по-добра пригодност за заетост.

2.3. Препоръки от Одитен доклад на Сметна палата „Професионално обучение на възрастни“, 2021:

В одитния доклад се препоръчва да се предприемат необходимите действия за изпълнение на мярката за актуализиране на СППОО съобразно потребностите на икономиката с оглед ясна обвързаност с икономическите сектори, в т.ч. като се анализират възможностите за окрупняване на специалностите и се вземат предвид резултатите от проучванията на изчезващите и нововъзникващите професии.

Да се предприемат необходимите действия за изграждане на механизъм за регулярно събиране на данни и извършването на анализ за валидирането на професионални знания, умения и компетентности от всички институции, участващи в процеса, в т.ч. професионалните гимназии, професионалните колежи, училищата по изкуствата, спортните училища и центрове за професионално обучение, което ще способства за ефективно наблюдение на процеса в пълнота.

Да се популяризират услугите по професионално ориентиране и ползите от тях, като се предприемат мерки за предоставяне на достъпна, пълна и актуална информация за потребителите. Да се извършва периодична оценка и анализ на ефективността на услугите по професионално ориентиране.

Да се изгради национална система за наблюдение на прехода на завършилите ПОО към пазара на труд и към по-нататъшно образование и обучение.

2.4. Доклад самооценка в мрежата EQAVET:

Предлагането на ПОО след средно образование (EQF 5) е минимално. По данни на НСИ през учебната 2021/2023 г. професионалните колежи са само 21, в които професионално обучение получават едва 586 ученици, или 0,4% от всички учещи начално професионално образование и обучение.

Продължаващото професионално образование и обучение, което води до пълна или частична професионална квалификация, може да се предоставя или от училища, или от центрове за професионално обучение. Обикновено предоставянето за възрастни е съсредоточено в центрове за професионално обучение (ЦПО) . По данни от Регистъра на лицензираните центрове за професионално обучение на НАПОО към октомври 2022 г. действащите лицензирани центрове за професионално обучение са 902. По данни на НСИ през 2021/2022 г. центрoвете за професионално обучение, предлагащи програми за професионална квалификация, са 292, като останалите предоставят обучение по част от професия.

3. Преглед и анализ на данните от проведено проучване сред заинтересованите страни за последваща оценка на въздействието на Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015-2020 г., извършено от Industry Watch Group през 2021 г. :

Като цел на проведеното проучване се определя събирането и анализирането на качествена информация, която позволява идентифициране на резултатите от изпълнението на дейностите във всяко приоритетно направление за въздействие от Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015-2020 г. В обхвата на целта се включва също и задачата да се очертаят основните положения и предизвикателства от гледна точка на участниците в нейното изпълнение.

Проучването е реализирано в периода юли-август 2021 г. чрез провеждане на 15 дълбочинни интервюта с представители на професионални гимназии, регионални управления на образованието (РУО), Министерството на образованието и науката (МОН), Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО), Министерството на труда и социалната политика (МТСП) и работодателски организации. За всяка от участвалите в изследването заинтересовани страни е подготвен отделен въпросник, който отразява спецификите на експертната област и приложно поле на дейностите във връзка с изпълнението на Стратегията. По този начин е събрана

достоверна и полезна информация, позволяваща идентифициране на постигнатите значими резултати и въздействия, съществуващите пречки и затруднения пред постигането на заложените в стратегията очаквани въздействия, и включване на научените уроци в процеса на вземане на решения.

Анализът е фокусиран върху заложените очаквани резултати от изпълнението на мерките и дейностите, предвидени в Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015-2020 г., част от които са: подобряване на достъпа до ПОО, подобряване на възможностите за формиране на умения в реална работна среда, подобрени връзки и сътрудничество между институциите в ПОО и бизнеса, повишаване на привлекателността на професионалното образование и обучение, засилен интерес към професии, за които има системен недостиг от кадри, подобро качество на ПОО, подобряване на прехода между училище и пазара на труда, по-добра реализация на пазара на труда на завършилите ПОО и др.

Данните от проведеното проучване ще са от изключително значение за целите на настоящата последваща оценка на въздействието. Въпреки че анализът не се отнася до закона, а обхваща Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015-2020 г., извлечената информация неминуемо показва и въздействието на нормативния акт в регулираните обществени отношения в определения времеви обхват. Следва да се отбележи, че приоритетите, отнасящи се до системата на ПОО, са обект на държавна политика, като предвидените мерки за осъществяването на желаните въздействия са залегнали както в нормативни актове (ЗПОО, Наредба № 1 от 8 септември 2015 г. за условията и реда за провеждане на обучение чрез работа (дуална система на обучение), Наредба № 1 от 19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация, Наредба № 2 от 13.11.2014 г. за условията и реда за валидиране на професионални знания, умения и компетентности), така и в стратегически документи (Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за

периода 2015-2020 г.). Мерките, дейностите и очакваните от тях резултати, заложили в Стратегията и целените положителни последици с измененията на ЗПОО, са идентични и са в изпълнение на определените приоритети за развитието на системата на ПОО.

Гореизложеното показва, че идентифицирането на резултатите от изпълнението на дейностите във всяко приоритетно направление за въздействие от Стратегията в голяма степен съвпада и с последиците от прилагането на ЗПОО. В този ред на мисли събраните данни са от важно значение за проверката на това дали политиките, реализирани чрез нормативния акт, са ефективни и доколко са изпълнени предварително заложените цели.

Обобщените данни извлечени от проведеното проучване са систематизирани, както следва:

3.1. Основни положителни тенденции в развитието на професионалното образование и обучение в периода на действие на Стратегията.

В началото на анализа на данните събрани от Industry Watch Group се изброяват идентифицираните с проучването положителни тенденции в развитието на професионалното образование и обучение през периода на действие на Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015-2020 г. , които са:

- ✓ Засилване на фокуса на политиките върху професионалното образование и обучение;
- ✓ Подобряване на взаимодействието между институциите в областта на ПОО;
- ✓ Подобряване на съответствието на план-приема с реалните потребности на пазара на труда чрез реално съгласуване на план-приема с бизнеса;
- ✓ Увеличаване на приема на ученици в професионалното образование. България вече е сред европейските страни с най-голям дял на учениците, които се обучават в ПОО. Увеличава се и дялът на учениците, обучаващи се в STEM паралелки;
- ✓ Подобряване на имиджа и повишаване на интереса към професионалното образование и обучение;

- ✓ Засилване на ролята на социалните партньори в дизайна и изпълнението на политики в ПОО – както в политиките, свързани с развитието на училищното професионално образование, така и в активните политики за обучение на възрастни;
- ✓ Значително подобряване на сътрудничеството в ПОО между бизнеса, образователната система и институциите на местно и национално ниво, което създава предпоставки за сближаване на търсенето и предлагането на кадри с професионална квалификация. Създаден е и се прилага ефективно работещ механизъм за партньорско взаимодействие със създаването на Консултативния съвет по професионално образование и обучение (КСПОО) и на Ресурсната група за подпомагане на КСПОО;
- ✓ Създаване на предпоставки за по-активно включване и ангажиране на бизнеса в процесите на ПОО. Предоставена е възможност за активно участие на бизнеса в създаването на държавните образователни стандарти за професионална подготовка, както и в актуализирането на типовите учебни планове по специалности от професии за професионална подготовка, на учебни програми за училищно професионално образование и обучение по учебни предмети или модули за професионални направления;
- ✓ Подобряване на възможностите за формиране на умения в реална работна среда и за пряко участие на бизнеса в предоставянето на професионално образование и обучение чрез въвеждането на системата на дуално обучение;
- ✓ Предоставяне на възможност за обучение по част от професията, с което се повишава гъвкавостта на ПОО и се увеличават шансовете за бърза квалификация и реализация на пазара на труда. В резултат се регистрира значително засилване на интереса към тази форма на обучение. През последните няколко години в обученията по част от професията участват 2-3 пъти повече лица, отколкото в обученията за придобиване на степен на професионална квалификация (СПК);

- ✓ Нормативно регулиране на възможността за провеждане на процедури за валидиране на професионални знания, умения и компетентности, придобити по неформален път и чрез самостоятелно учене;
- ✓ Регламентиране на единици резултати от учене, с което се подобряват възможностите за валидиране на професионални знания, умения и компетентности, придобити по неформален път и чрез самостоятелно учене.

3.2. Идентифицирани резултати по области на въздействие

В следващите точки са описани констатираните изводи от събраната информация, които показват въздействията върху процесите в отделните области на системата на ПОО.

- **Достъп до ПОО**

Обратната връзка, получена от участниците в проучването, позволява да се направят следните изводи по отношение на постигнатата промяна в достъпа до ПОО през периода на действие на Стратегията:

- ✓ От събраните данни може да се изведе, че е налице широко предлагане на ПОО от професионални гимназии, средни училища, профилирани гимназии и обединени училища. Близко половината ученици в средното образование учат в системата на ПОО, като този дял се запазва относително стабилен през периода на действие на Стратегията. Приемът в професионални паралелки в училищата нараства, което показва наличие на широк достъп в училищното професионално образование. Увеличава се делът на учениците в ПОО, които се обучават в професионални паралелки в средни общообразователни училища и в обединени училища.
- ✓ Начинът, по който се структурира приемът в професионални паралелки в училищното образование показва доминиращо предлагане на обучението II и III степен на професионална квалификация (СПК). 78% от учениците в ПОО се обучават по програми за придобиване на III СПК, а още 19% за записани в програми за придобиване на II СПК. Делът на учениците, които са записани в програми за придобиване на I СПК е незначителен (2% от учащите в професионални паралелки). Това предполага неравномерно развитие на квалификационния процес и съответно

ограничени възможности за бързо преодоляване на несъответствието между търсенето и предлагането на пазара на труда на кадри с по-ниска степен на професионална квалификация.

- ✓ Предлагането на професионално образование след средно образование е минимално. Въпреки наличието на регистрационен режим функционирането на професионалните колежи е обвързано със значителни административни тежести, което обяснява трайно ниския им брой. Това на практика означава, че достъпът на възрастни до образователни пътеки, водещи до IV СПК, е силно ограничен.
- ✓ Отчита се трайната тенденция към инвестирането на все повече публични средства в активни мерки на пазара на труда, с което се подобрява достъпът до професионално обучение на възрастни. Въпреки това все още се отчитат сериозни затруднения пред този достъп, сред които са: висока административна тежест, свързана с организирането на обучения с публични средства; липса на гъвкави форми за обучение на възрастни; недобре развита процедура за преминаване между различни степени на професионална квалификация и липса на регламентация на предлагането на обучения за развитие на специфични умения, търсени от работодателите; списъкът с професиите за професионално образование и обучение става все по-неадекватен на реалностите на пазара на труда и това се отразява неблагоприятно върху мотивацията на хората за учене; образователната система все още не е отворена за приобщаване на неграмотните възрастни.
- ✓ Налице са нормативни пречки за участие в ПОО на лица с ниско образование и квалификация, което ограничава възможностите им за придобиване на част от професията или на I СПК. Липсва предлагане на „кратки пътеки“ за професионална квалификация на ранно отпаднали от образователната система лица.

- **Сътрудничество между институциите в ПОО и бизнеса**

В доклада се отчита, че подобряването на връзките и сътрудничеството между институциите в ПОО и бизнеса е един от най-ясно различимите позитивни резултати от изпълнението на предвидените в Стратегията мерки

за засилване на участието и отговорностите на всички заинтересовани страни за осигуряване на кадри с необходимата за икономиката квалификация. Такова подобрене се наблюдава както по отношение на партньорското взаимодействие между институциите и социалните партньори при дизайна и изпълнението на политики в ПОО, така и по отношение на по-активно ангажиране и партньорско участие на бизнеса в предоставянето на ПОО. Включените в проучването директори на професионални гимназии и РУО единодушно отчитат значително засилване на интереса на работодателите към професионалното образование и готовност за съвместна работа с училищата. Значително се увеличава и ангажираността на социалните партньори на местно ниво.

- **Формиране на умения в реална работна среда**

- ✓ Участниците в проучването отчитат наличие на достатъчно възможности за практическо обучение и формиране на умения в реална работна среда. Не се отчитат съществени пречки и затруднения в организирането на производствена практика във фирми и в осигуряването на практическо обучение за учениците;
- ✓ Практическото обучение е задължителна част на всички програми за ПОО, но заложените в Стратегията мерки и дейности са фокусирани предимно върху увеличаване дела на обучението чрез работа (дуално обучение);
- ✓ Дуалната форма на обучение изглежда привлекателна и лесно приложима на този етап. Наблюдава се бързо увеличаване на дуалните паралелки в професионалните гимназии и относително голям интерес на учениците към такива паралелки. Този интерес се дължи до голяма степен на обстоятелството, че ползата за учениците е ясно различима – тази форма на обучение им позволява да учат, да работят, да получават заплати и евентуално по-лесно да се реализират на пазара на труда след завършване на училище;
- ✓ Притеснение поражда фактът, че няма яснота доколко предлагането на дуални паралелки се дължи на реални нововъзникващи нужди на бизнеса или е резултат от традиционни отношения между училищата и

определени работодатели, особено в по-малките населени места. В много региони информираността на местния бизнес за потенциала и възможностите, предлагани от дуалното обучение, остава ниска;

- ✓ Работодателите нямат пряк достъп и възможност да участват в подбора на учениците в процеса на реализация на приема в дуални паралелки. Това ограничава възможностите за прилагане на пазарен механизъм за планиране, определяне на нужните специалности, професии и брой кадри и при подбора на учениците (т.е. на бъдещите кадри). На практика при създадения модел учителите разпределят учениците за обучение чрез работа във фирмите, без да има реален механизъм за адекватна реакция на пазарните сигнали и без да се вземат предвид нужди, нагласи, мотивация, личностен профил на ученика, възможности и т. н.;
- **Държавните образователни стандарти**
- ✓ От нормативна гледна точка процесът на актуализиране на държавните образователни стандарти е добре структуриран и организиран. На практика обаче процедурата по разработване и актуализация на ДОС е бавна и не отговаря на все по-бързата динамика на пазара на труда и променящите се изисквания на работните места. До голяма степен забавянето се дължи на ограничен институционален капацитет на фона на големия брой професии в Списъка с професиите за професионално образование и обучение. Доколкото ДОС е основополагащ документ в системата за ПОО, на който се базира разработването на учебните планове, учебните програми и национални изпитни програми, бавната процедура по неговото разработване и актуализация предполага изоставане и в осъвременяването на учебните планове и програми.
- ✓ Държавните образователни стандарти, които са изготвени и утвърдени от министъра на образованието през последните години, до голяма степен отговарят на изискванията на бизнеса, тъй като процедурата по тяхното разработване предполага участие на представители на бизнеса на всички нива. В същото време обаче продължават да са в сила значителен брой държавни образователни стандарти, разработени преди периода на действие на Стратегията, които не са актуализирани спрямо

новата формулировка за единици резултати от учене и не отговарят на съвременните изисквания на пазара на труда.

- ✓ Неудовлетвореността от резултата от професионалната подготовка, която все още се споделя от работодателите, е знак, че процесът на разработване и актуализиране на ДОС, учебните планове и програми има нужда от подобрения. Активното участие на потребителите на резултатите от ученето в разработването на стандартите е необходимо условие за подобряване на качеството на тези стандарти. Макар от гледна точка на процедурите да са създадени необходимите предпоставки за подобно участие, все още стимулите на работодателите за активно включване в този процес са недостатъчни, а капацитетът им да преценят съдържателната част често е ограничен.
- **Информиран избор на образование и професия и управление на ученето и кариерното развитие през целия живот (кариерно ориентиране)**

По отношение на тази област от системата на ПОО се посочва, че въпреки заявеното в Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение намерение за създаване на вътрешно интегрирана система за кариерно ориентиране на учащи и възрастни чрез усъвършенстване на координацията и сътрудничеството между системите за кариерно ориентиране в образованието и в заетостта, тези системи остават силно фрагментирани. Посочва се, че кариерното ориентиране все още не е интегрирана част от училищното образование. В училище не се провеждат часове за запознаване с професиите. Налице са отделни ефективни практики по ориентиране на училищно ниво или ниво РУО, но липсва системен структуриран подход в предоставянето на такива услуги. Като подобна ефективна практика за кариерно ориентиране се налага провеждането на Панорама на професионалното образование на регионален принцип. Някои РУО организират и редица други инициативи като например „Дни на STEM професии и профили“, открити уроци, обмен на практики между различните училища и др. Макар и полезни тези инициативи остават отделни практики, които не са част от цялостна система за кариерно ориентиране в училищното

образование. Това възпрепятства подобряването на информиания избор на образование и професия.

Освен горепосочените предизвикателства се допълва, че системата за професионално ориентиране на възрастни е много слабо развита. Не се осъществява целенасочена работа с отделните групи лица съобразно техните интереси, образование, квалификация и опит, за да се предложи широк спектър от адекватни на потребностите, достъпни и качествени услуги по професионално ориентиране. По-структурирани практики по професионално ориентиране се предлагат от бюрата по труда, но те са свързани предимно с прилагането на активни мерки на пазара на труда и осигуряването на заетост на безработни лица.

- **Привлекателност на ПОО**

От събраните данни при проведеното проучване могат да се изведат следните изводи:

- ✓ Импиджът на професионалното образование постепенно се подобрява като резултат от съвместните усилия на МОН, РУО, училищата и бизнеса. Включването в списъка на професиите на привлекателни специалности, предоставянето на възможност за чуждоезиково обучение и професия с чужд език, контактите с бизнеса и възможността за придобиване на умения в реална работна среда, подобрените възможности за продължаване на образованието във висше учебно заведение, както и по-добри перспективи за намиране на работа и достъп до професии, за които има търсене на трудовия пазар, също повишава привлекателността на ПОО за младите хора. Реализират се редица мерки за повишаване на атрактивността на професионалното обучение и образование – като въвеждане на списъци със защитени от държавата специалности от професии и със специалности от професии, по които е налице очакван недостиг от специалисти на пазара на труда, учениците се насърчават със стипендии.
- ✓ Наблюдава се значително засилване на интереса към STEM специалностите, към компютърните науки и към дуални паралелки, което основно се свързва с по-добрата перспектива за развитие след

завършване на училище. Отчита се засилване на интерес към защитените от държавата специалности от професии и на специалности от професии, по които е налице очакван недостиг от специалисти на пазара на труда. Повишава се също интересът към професии и специалности, за които е наличен развит местен бизнес и перспективата за реализиране на бъдещите кадри в региона е оптимистична.

- ✓ Въпреки отчитаното подобряване на имиджа на професионалното образование все още има нужда от целенасочени усилия на системно ниво, за да се превърне то в привлекателна възможност за учене. По-голяма привлекателност се наблюдава по отношение на обучението в отделни училища, които имат по-широки партньорства с университети и/или с работодатели, предлагат атрактивни професии и специалности, демонстрират добро качество на образованието и прилагат ефективни училищни стратегии за привличане на ученици. В същото време има значителен брой училища, които не са достатъчно конкурентноспособни и интересът на ученици с високи постижения към тях е слаб.

- **Интерес към професии, за които има системен недостиг от кадри**

Изложеното в доклада показва, че се наблюдава засилване както на предлагането от страна на училищата, така и на търсенето от страна на учениците на защитени от държавата специалности от професии и такива с очакван недостиг на специалисти на пазара на труда. Отбелязва се, че това е в следствие на добрия диалог между бизнеса и училищата, съвместните усилия за насърчаване на учениците за избор на образование с професия и възможността, която дава държавата за формиране и реализиране на защитени паралелки с по-малък брой ученици в тях. От страна на учениците засиленият интерес към тези специалности се дължи преди всичко на предвидените стипендии за целия срок на обучение и възможността след завършване на професионалното си образование да се реализират на пазара на труда. Това развитие е благоприятно за бизнеса и за развитието на отделни сектори от българската икономика, защото осигурява необходимите специалисти за отрасли на икономиката, в които има системен недостиг от кадри.

- **Валидиране на професионални знания, умения и компетентности, придобити по неформален и самостоятелен път**

Анализът на събраната информация в този аспект показва, че участниците в проучването единодушно определят системата за валидиране като практически неефективна. По-конкретните констатации са следните:

- ✓ Механизмът за валидиране на професионални знания, умения и компетентности, придобити по неформален и самостоятелен път, е регламентиран нормативно с *Наредба № 2 от 13 ноември 2014 г. за условията и реда за валидиране на професионални знания, умения и компетентности*. Макар по своя замисъл валидирането да би следвало да представлява облекчена и гъвкава форма за квалификация, на практика установената процедура е силно формализирана, много тромава и натоварена със значителни административни изисквания. Това я оскъпява и я прави непривлекателна както за доставчиците на ПОО, така и за лицата. На практика през периода на действие на Стратегията валидирането на професионални знания, умения и компетентности, придобити извън формалната образователна система, не се прилага активно. Както търсенето на валидиране от страна на лицата, така и предлагането на валидиране от страна на професионалните гимназии и центровете за професионално обучение, е много ограничено.
- ✓ Неефективността на валидирането произтича и от високата степен на дублиране на изискванията на формалното образование. Наличието на минимално образователно и квалификационно равнище на входа не отговаря на една от основните идеи на валидирането, а именно да се предоставят по-широки възможности за придобиване на професионална квалификация по нестандартен начин. То е изцяло обвързано с държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии и признаване на степен на професионална квалификация по професия или на квалификация по част от професия и се ограничава до професиите и специалностите, включени в СППОО.
- ✓ Валидирането все още не е широко популяризирана опция сред работодателите и те често не разпознават документите, които се издават

при тази процедура. Работодателите са изключени до голяма степен от процеса на валидиране, като им е отредена потенциална роля само на изхода (при изпитите).

- ✓ Практически нефункциониращата система за валидиране на знания, умения и компетентности ограничава възможностите за придобиване на професионална квалификация и постигането на по-добра пригодност за заетост и кариерно развитие.

Резултатите от проучването показват еднозначно, че в България практически не се осъществява активно валидиране на уменията, придобити извън формалната образователна система, а това е един от основните инструменти за преносимост на единици резултати от учене, осигуряване на проходимост на УЦЖ, по-добро управление на ученето и кариерното развитие и постигане на по-висока адаптивност и конкурентоспособност на пазара на труда

- **Система за проследяване реализацията на пазара на труда на завършилите професионално образование и обучение**

Въпреки предвиденото в Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение разработване на система за проследяване на реализацията на завършилите ПОО, такава система все още не се прилага нито в училищното професионално образование, нито в продължаващото обучение на възрастни.

Следва да бъде отчетено, че все пак обратна връзка от участниците в проучването показва като цяло позитивна тенденция по отношение на реализацията на пазара на труда, особено в някои професионални направления, в които има голямо търсене на специалисти със средно образование. Все по-честа практика е младежите в ПОО да получават предложение за работа преди формалното завършване на средното си образование. Наблюдава се и висока проходимост между средното ПОО и висшето образование, като относително висок дял от завършилите ПОО продължават образованието си във висши училища. Оценките на активните политики на пазара на труда също показват устойчива тенденция завършилите ПОО се реализират по-добре на пазара на труда.

- **Осигуряване на качеството на професионалното образование и обучение**

Проучването сред заинтересованите страни показва, че както професионалните гимназии, така и центрoвете за професионално обучение прилагат вътрешни системи за осигуряване на качеството на професионална подготовка. Центровете за професионално обучение са задължени да подават в НАПОО ежегодно доклад за самооценка. От своя страна НАПОО обобщава получените доклади за самооценка и представя обобщен доклад на своя Управителен съвет. От събраната обратна връзка и наличните данни обаче не може да се направи извод доколко тези вътрешни системи се прилагат ефективно на институционално ниво и доколко резултатите се анализират и използват за подобряване на качеството на професионална подготовка в ЦПО.

В Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение е предвидено регламентиране на система за външно оценяване на институциите за ПОО, но до края на периода на действие на стратегията такава система не е създадена. Макар да има разработена индикаторна рамка за мониторинг на качеството в ПОО на институционално, областно и национално ниво, тя не се прилага в практиката. Липсва действащ механизъм за оценка на качеството на ПОО на системно ниво.

- **Обучение по част от професия и възможност за обучение в електронна среда**

По отношение на тези аспекти от системата на ПОО се маркира че все повече работодатели търсят гъвкави възможности за бързо развитие на работната сила в рамките на кратки периоди. Данните на НАПОО показват, че голяма част от възрастните обучаеми предпочитат да участват в обучение по част от професията. В същото не се търсят и оползотворяват предимствата на кратките обучителни пътеки, които биха позволили по-адекватни възможности за развитие на работната сила в условията на динамично променящи се характеристики на професията и на изисквания на пазара на труда. Не се предлагат достатъчно гъвкави форми на обучение на заети лица, които да не налагат продължително отсъствие от работното място.

Прибавя се заключението, че предлагането на разнообразно портфолио от адекватни на потребностите, гъвкави, привлекателни и качествени форми на

обучение (включително дистанционни, онлайн и/или хибридни), които да позволяват оптимално съчетаване на обучението с трудовия и личния живот, значително би повишило интереса на заетите лица към продължаващо надграждане на квалификацията. Би следвало да се обмисли възможността да се регламентира обучението по специфични умения, защото все по-често работодателите търсят развитие на конкретно умение, а не обучение по професия или по част от професия.

III. Преглед на статистическите данни:

1. Данни от Националния статистически институт

Националният статистически институт на Република България (НСИ) е публичен орган към Министерския съвет със статут на държавна агенция. НСИ осъществява статистическа дейност, като провежда периодични и еднократни статистически изследвания. Статистическата дейност обхваща разработването на методологията и планирането на статистическите изследвания, получаването, събирането, обработването, съхраняването на индивидуални данни и статистическа информация, анализирането, предоставянето и разпространението на статистическа информация.

От НСИ са извлечени следните данни:

А. Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи по пол, степен на ПК и форма на собственост на образователната институция.

Форма на собственост на образователната институция Степен на професионална квалификация	2021 г.		
	Общо	Мъже	Жени
Общо	9 785	3 905	5 880
Първа степен	3 271	1 160	2 111
Втора степен	2 786	790	1 996
Трета степен	3 686	1 938	1 748
Четвърта степен	42	17	25
Държавна	1 339	635	704
Първа степен	463	133	330

Доклад за последваща оценка на въздействието на...

Форма на собственост на образователната институция	2021 г.		
	Общо	Мъже	Жени
Степен на професионална квалификация			
Втора степен	248	104	144
Трета степен	628	398	230
Четвърта степен	-	-	-
Частна	8 446	3 270	5 176
Първа степен	2 808	1 027	1 781
Втора степен	2 538	686	1 852
Трета степен	3 058	1 540	1 518
Четвърта степен	42	17	25

Източник: НСИ към 26.04.2022 г.

Б. Завършили през 2021 г. средно образование в професионални гимназии по статистически зони, статистически райони и области.

Статистически зони, статистически райони и области	професионални гимназии
Общо	16075
Северна и Югоизточна България	8 424
Северозападен	1 808
Видин	151
Враца	312
Ловеч	226
Монтана	413
Плевен	706
Северен централен	2 151
Велико Търново	553
Габрово	307
Разград	389
Русе	642
Силистра	260
Североизточен	1 926
Варна	998
Добрич	314
Търговище	234
Шумен	380

Статистически зони, статистически райони и области	професионални гимназии
Югоизточен	2 539
Бургас	1016
Сливен	296
Стара Загора	926
Ямбол	301
Югозападна и Южна централна България	7 651
Югозападен	4 556
Благоевград	1030
Кюстендил	264
Перник	324
София	500
София-град	2438
Южен централен	3 095
Кърджали	248
Пазарджик	613
Пловдив	1614
Смолян	214
Хасково	406

Източник: НСИ към 26.04.2022 г.

В. Професионални училища класифицирани според вида им

ПРОФЕСИОНАЛНИ УЧИЛИЩА ПО ВИД	
	(Брой)
Общо	417
Училища по изкуствата	21
Спортни училища	25
Професионални гимназии	350
Професионални колежи с прием след средно образование	21
От общия брой частни училища	27

Източник: НСИ към 26.04.2022 г.

Г. Записани учащи по степен на международна стандартна класификация на образованието (МСКО 2011) през учебната 2021/2022 година

Професионално обучение за възрастни - I степен професионална квалификация (МСКО-2)	3 380
Професионално обучение за възрастни - II степен професионална квалификация (МСКО-3)	2 429
Професионално обучение за възрастни - III степен професионална квалификация (МСКО-3)	2 559
Професионално обучение след средно образование (МСКО-4)	586
Професионално обучение за възрастни - IV степен професионална квалификация (МСКО-4)	127
В ТОВА ЧИСЛО В ЧАСТНИ	
Професионално обучение за възрастни - I степен професионална квалификация (МСКО-2)	2 907
Професионално обучение за възрастни - II степен професионална квалификация (МСКО-3)	2 073
Професионално обучение за възрастни - III степен професионална квалификация (МСКО-3)	1 918
Професионално обучение след средно образование (МСКО-4)	380
Професионално обучение за възрастни - IV степен професионална квалификация (МСКО-4)	127

IV. Информация относно използвания метод за оценяване на въздействията

Съгласно Наръчника за прилагане на методологията за провеждане на функционален анализ методите зависят от това дали анализът ще се базира на данни и анализ на първична информация или ще се фокусира върху данни и анализ на вторична информация, както и комбинирането на двата подхода. В случая при анализа се комбинират двата подхода, въз основа на което са използвани следните методи:

– Наблюдение на изпълнението: Въпреки че методът „Наблюдение на изпълнението“ се определя по-скоро като наблюдение, а не като пълноценен метод за извършване на оценка на въздействието, той е използван в известна степен при настоящия анализ, доколкото се наблюдава постигане на поставените цели чрез получените резултати. Недостатъкът му е, че не може да гарантира, че резултатите се дължат именно на изследвания нормативен акт;

– Мултикритериен анализ: Този метод обхваща широк спектър от техники, чиято обща цел е да съчетаят положителните и отрицателни въздействия в една обща рамка, за да позволят по-лесно сравнение на различните сценарии. Този анализ е приложим за анализ на ефикасността при провеждане на

функционален анализ на политика. Чрез него могат да се сравнят ползи от изпълнението на политиката към разходите за тях (включително нефинансови). Най-често става въпрос за социални въздействия. Използването на мултикритериен анализ дава възможност за оценка и сравнение на възможните опции чрез използване на критерии като ефективност, въздействие върху заинтересовани страни, необходимост от извършване на разходи и възможността за постигане на определени ползи;

– Кабинетно проучване: При този метод се изследват данни от вече налични източници като нормативни документи, оперативни и стратегически планове, отчети, анализи, проучвания и др.

– Количествено проучване чрез анкета и др. В случая е извършено анкетно проучване, резултатите от което са отразени в **I, т. 1** от настоящия раздел

IV. Описание на въздействията и формулираните изводи, заключения и препоръки

След анализ на събраните в рамките на доклада данни се стига до заключение, че ЗПОО като цяло изпълнява целите си и създава нормативна основа за благоприятно развитие на обществените отношения. Импиджът и интересът към професионалното образование и обучение се повишава. Очакваните с измененията на закона резултати са постигнати в голяма степен.

Следва да се отбележи, че се отчитат и не малко слабости и несъвършенства, които възпрепятстват пълното реализиране на поставените цели. Същите ще бъдат описани в настоящия раздел.

Обобщената информация показва, че през последните години системата на ПОО се развива с бързи темпове, показател за което са увеличаващите се през всяка следваща година брой професионални паралелки, брой ученици записани в тях, както и броят на професионалните паралелки с дуална форма на обучение и учениците записани в тях. През периода се регистрира значително засилване на интереса към тази форма на обучение, което е от фундаментално значение за подобряването на възможностите за формиране

на умения в реална работна среда и за пряко участие на бизнеса в предоставянето на професионално образование и обучение. С цел усъвършенстване на дуалното обучение са въведени изисквания към работодателите с цел гарантиране на устойчивост и прозрачност при реализиране на партньорства за осъществяване на обучение чрез работа. Предприети са мерки за регламентиране ролята и функциите на наставника, на учителя методик в училище и на преподавателя ,методик в професионален колеж или център за професионално обучение. Разширен е обхватът на училищата, в които се осъществява обучение чрез работа със средните училища с професионални паралелки. Създадена е информационна база данни за фирмите, които отговарят на изискванията, определени в ЗПОО. Всички тези мерки доведоха до много добри резултати, за които индикатори са впечатляващия ръст на ученици, включили са в дуалното обучение, обвързването на ПОО с потребностите на бизнеса, което води до все по-засилващия се интерес от страна на фирмите към тази форма на обучение, и не на последно място по-ефективната реализация на пазара на труда на участниците.

Друга от ключовите промени е предоставената възможност за обучение по част от професия, с което се повишава гъвкавостта на ПОО и се увеличават шансовете за бърза квалификация и реализация на пазара на труда. И в тази област, аналогично с дуалното обучение, се регистрира значителен ръст на интереса от страна на учениците.

Събраната информация показва още, че се отчита значителен ефект от въвеждането на списъци със защитени от държавата специалности от професии и със специалности от професии, по които е налице очакван недостиг от специалисти на пазара на труда. Интересът към специалностите се засилва значително. Това развитие е благоприятно както за бизнеса, така и за отделни сектори от българската икономика. Обучението по въпросните специалности осигурява необходимите специалисти за отрасли на икономиката, в които има системен недостиг на ключови кадри.

От прегледаните в хода на извършването на оценката доклади и препоръки се отчита, че един от най-различимите резултати в системата на ЗПОО през

последните години е подобряването на сътрудничеството между институциите в ПОО и бизнеса, вследствие на което в периода 2015 – 2021 г. са създадени около 1900 партньорства с предприятия.

По отношение на ограмотяването на възрастни, които не са посещавали училище или нямат документ за завършен начален етап и/или за основно образование, са разработени адаптирани учебни планове, учебни програми за ограмотяване и придобиване на компетентности за прогимназиален етап, завършването на които осигурява на лицата същите права, както на обучаваните във формалното образование. По този начин на лицата се дава възможност да продължат обучението си в училище или усвояването на професия. В курсове за ограмотяване на възрастни и за придобиване на компетентности от прогимназиалния етап към 2021 г. са се включили и успешно преминали около 11 700 лица.

Наред с горните обнадеждаващи резултати, които не са изброени изчерпателно, не следва да се пренебрегва и фактът, че са идентифицирани аспекти, които определено се нуждаят от регулация, за да оптимизират и подобрят резултатите си. В различните по естество източници (първични, вторични и статистически) са налични данни, които показват слабости в отделни области от системата на ПОО. Тук е мястото да се отбележи, че въпреки различния характер на източниците, извлечените от тях данни до известна степен се припокриват, съответно изведените изводи от отделните доклади, анкети, статистики и т.н. до голяма степен съвпадат, което обективно индикира, че идентифицираните слабости се нуждаят от актуализиране и усъвършенстване.

Най-достоверен източник на оценката по отношение на протичащите процеси е мнението на заинтересованите страни. В този ред на мисли следва да се отбележи, че резултатите от проведената анкета не могат да се определят като особено положителни. Този факт е индикатор, че независимо от постигнатите през последните години резултати, все още не се е стигнало до пълноценно регулиране на процесите в системата. С оглед проведеното анкетно проучване и обратната връзка от него, вземайки предвид също изводите и препоръките от останалите източници, следва да се формулират

тематичните области от системата, които все още са обект на недоверие поради неизпълнение в пълна степен на основните си цели и задачи.

Предвид събраните данни за оценката на въздействието на ЗПОО могат да се направят следните заключения за несъвършенства в нормативната уредба, които са систематизирани по-долу. Следва да се маркира, че формираните изводи може да послужат като база за ответни действия и бъдеща регулация в ЗПОО.

С цел по-добра прегледност и обобщеност информацията се предоставя в табличен формат:

№	Заключение	Възможни ответни действия
1.	Валидиране Като най-сериозен аспект, нуждаещо се от съответни мерки, се откроява валидирането. Всички източници единодушно показват, че системата за валидиране е практически неефективна. Интересът към валидирането не е висок и е неустойчив. Макар по своя замисъл валидирането да би следвало да представлява облекчена и гъвкава форма за квалификация, на практика установената процедура е силно формализирана, много тровава и натоварена със значителни административни изисквания. Това я оскъпява и я прави непривлекателна както за доставчиците на ПОО, така и за лицата. Резултатите от проучването показват еднозначно, че в България практически не се осъществява активно валидиране на уменията, придобити извън формалната образователна система, а това е един от основните инструменти за преносимост на единици резултати от учене, осигуряване на проходимост на УЦЖ, по-добро управление на ученето и кариерното развитие и постигане на по-висока адаптивност и конкурентоспособност на пазара на труда.	Усъвършенстване на нормативната уредба за валидиране на професионални знания, умения и компетенции с цел разширяване на достъпа, облекчаване и осъвременяване на процеса на валидиране, в т.ч.: <ul style="list-style-type: none">✓ Въвеждане на минимални изисквания за признаване и документиране, като процесът по валидиране включва най-малко една единица резултати от ученето (1 ЕРУ);✓ Въвеждане на кредити, съпоставяни на ЕРУ, и възможност за натрупване и трансфер на кредити.

<p>2</p>	<p>Списъка на професиите на професионално образование и обучение На следващо място, но не по значимост, се констатира нужда от регулации по отношение на Списъка. СППО съдържа 588 специалности, групирани в 245 професии и 47 професионални направления, като се идентифицира нужда от неговата рационализация и актуализиране. СППО не отразява развитието на професиите във всяка от професионалните области, поради което някои от съдържащите се в него професии са остарели, неуместни или несъществуващи на съвременния пазар на труда. Процесът от съставяне на Списъка на професиите за ПОО до изготвяне и въвеждане на актуализирани учебни програми може да бъде опростен, по-бърз и по-ефективен. При изграждането на списъка със защитени и с недостиг на специалисти специалности от професии има дисбаланс между областите на образование и професионалните направления. Някои области на образованието са много обхватни и имат различни професионални направления, други съдържат само едно с една професия и една специалност. Друго несъответствие може да се открие във факта, че половината от всички професии в списъка имат само една единична специалност.</p>	<p>Изваждане на структурните елементи на списъка от закона с оглед осигуряване на по-голяма гъвкавост. СППО – в интерактивен вид, включително с активни връзки към НКПД и ESCO. Актуализиране на реда за разработване и поддържане на СППО – по отношение на включване на нова професия, по поддържане на връзката с НКПД, дефиниране на времеви период за приемане на нови предложения, дефиниране на процедура за цялостно преразглеждане. При актуализирането да се спазят принципите за:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Широкопрофилност; - Възможност за надграждане; - Мобилност на работна ръка; - Доказана потребност на пазара на труда от предлаганата професионална квалификация; - Степените да са съобразени с необходимото входящо минимално образователно равнище; - Отбелязване кои професии позволяват обособяване на части от професията; - Отбелязване кои професии са регулирани; - Отбелязване кои професии са за лица на възраст 16+
<p>3</p>	<p>Държавните образователни стандарти От нормативна гледна точка процесът на актуализиране на държавните образователни стандарти е добре структуриран и организиран. На практика обаче процедурата по разработване и актуализация на ДОС</p>	<p>Държавният образователен стандарт да дефинира всички въпроси, свързани с придобиването на квалификация по професия, включително да определя каква съвкупност от ЕРУ се изисква, за да се формира набор от компетентности за част от професия.</p>

	<p>е бавна и не отговаря на все по-бързата динамика на пазара на труда и променящите се изисквания на работните места. До голяма степен забавянето се дължи на ограничен институционален капацитет на фона на големия брой професии в Списъка с професиите за професионално образование и обучение. Доколкото ДОС е основополагащ документ в системата за ПОО, на който се базира разработването на учебните планове, учебните програми и националните изпитни програми, бавната процедура по неговото разработване и актуализация предполага изоставане и в осъвременяването на учебните планове и програми.</p>	<p>ДОС да включва и критериите за оценяване, за да е в цялост и обвързаност изискването за постигане на резултати от учене и измерването на резултатите. Стандартът да регламентира реални възможности за „надграждане“.</p> <p>В ДОС да се даде легална дефиниция на понятието „част от професия“.</p> <p>В ДОС да се определят ЕРУ, които може да се придобият чрез обучение в електронна среда, където е приложимо.</p> <p>В ДОС да се предлагат възможни специализации със съответни специфични ЕРУ</p>
<p align="center">4</p>	<p>Система за проследяване на реализацията на завършилите ПОО</p> <p>Въпреки предвиденото в Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение разработване на система за проследяване на реализацията на завършилите ПОО, такава система все още не се прилага нито в училищното професионално образование, нито в продължаващото обучение на възрастни.</p> <p>В докладите на СБ също се отбелязва, че са налице слабости, свързани със събирането и използването на данни и доказателства.</p> <p>В момента липсва механизъм за проследяване на завършилите ПОО, който да предоставя данни за икономическата възвръщаемост. Подобър набор от данни трябва да е на разположение на всички нива на управление, които следва да разполагат с капацитет за вземане на решения на тази база. Инвестирането на ресурс в картографиране на съществуващите данни за резултатите от ПОО и тяхното предоставяне за горните цели е от решаващо значение за правилно насочване на системата, като за България това може бързо да донесе видими ползи.</p>	<p>Да се въведе изискване за проследяване на завършилите на ниво образователна и обучителна институция, като се използват моделите от разработения прототип за анкетно проучване.</p> <p>По препоръката на Съвета проследяването се прави една и четири години след завършването</p>

	<p>Съществуват достатъчно възможности за подобряване на събирането, анализирането и използването на информация за пазара на труда с цел подобряване на съответствието на ПОО с търсенето на професионални умения. Понастоящем данни, които биха послужили за оценка на качеството и съответствието на ПОО, не се събират и анализират систематично, което възпрепятства изготвянето на политики, основани на факти. Според доклад на Европейската комисия (ЕК) България е една от страните с ограничен напредък в изпълнението на Препоръката на Съвета за проследяване на завършилите.</p>	
<p>5</p>	<p>Кариерно ориентиране Въпреки намерението за създаване на вътрешно интегрирана система за кариерно ориентиране на учащи и възрастни чрез усъвършенстване на координацията и сътрудничеството между системите за кариерно ориентиране в образованието и в заетостта, тези системи остават силно фрагментирани. Кариерното ориентиране все още не е интегрирана част от училищното образование. В училище не се провеждат часове за запознаване с професиите. Налице са отделни ефективни практики по ориентиране на училищно ниво или ниво РУО, но липсва системен структуриран подход в предоставянето на такива услуги. Макар и полезни, тези инициативи остават отделни практики, които не са част от цялостна система за кариерно ориентиране в училищното образование. Това възпрепятства подобряването на информирания избор на образование и професия. Системата за професионално ориентиране на възрастни е много слабо развита. Не се осъществява целенасочена работа с отделните групи лица съобразно техните интереси, образование,</p>	<p>Да се дефинират функциите на „Центрове за информация и професионално ориентиране“ с оглед осъществяване на професионално и кариерно ориентиране към различни възрастови групи – кариерно ориентиране през целия живот</p>

Доклад за последваща оценка на въздействието на...

	квалификация и опит, за да се предложи широк спектър от адекватни на потребностите, достъпни и качествени услуги по професионално ориентиране	
6	<p>Механизми за повишаване на качеството</p> <p>Липсва действащ механизъм за оценка на качеството на ПОО на системно ниво.</p> <p>Както професионалните гимназии, така и центровете за професионално обучение прилагат вътрешни системи за осигуряване на качеството на професионална подготовка.</p> <p>Центровете за професионално обучение са задължени да подават в НАПОО ежегодно доклад за самооценка. От своя страна НАПОО обобщава получените доклади за самооценка и представя обобщен доклад на своя Управителен съвет. От събраната обратна връзка и наличните данни обаче не може да се направи извод доколко тези вътрешни системи се прилагат ефективно на институционално ниво и доколко резултатите се анализират и използват за подобряване на качеството на професионална подготовка в ЦПО.</p>	<p>Лицензиране на ЦПО – критерии в посока по-високи изисквания за получаване на лицензия.</p> <p>Работещи механизми за повишаване на качеството, включително и чрез външно оценяване</p>

Освен гореизложените заключения като извод е идентифицирана темата за осигуряване на капацитет за въздействие на ЗПОО и за успех на реформени процеси. Тази тема е ясно открояна в настоящата оценка. Тя има хоризонтална същност, тъй като обхваща всички останали въздействия на ЗПОО и в съществена степен е предопределяла успеха или неуспеха от прилагането на този законодателен акт. Този аспект на въздействието е важен в критична степен, тъй като капацитетът в ПОО и по-специално в МОН ще създаде условие за успешно инициране, координиране и развитие на реформените процеси, след бъдещи промени в правната рамка на ПОО.

Управлението на системата и междуинституционалното взаимодействие с непротиворечиви и неприпокриващи се функции, както и необходимата

информационна осигуреност от данни за формулиране на политики, е предпоставка за качеството и ефективността на ПОО. Осигуряването на капацитет в ПОО не произтича само и единствено от потребностите за организационно развитие на институциите и организациите в сектора. То е пряко свързано с целите на ЗПОО. Капацитетът е посочен като важна предпоставка, за да може при наличието на по-добър набор от данни, всички нива на управление и изпълнение на политиките да разполагат с капацитет, който да гарантира вземането на решения за създаването и прилагането на различни системи; например на системен механизъм за проследяването на завършилите ПОО. Съществени дефицити, свързани с капацитета, бяха оценени и за: опростяването и ускоряването на процеса на изготвяне на нови учебни програми и разработването на държавни образователни стандарти за придобиване на квалификация по професии. Оставайки без решение, тези дефицити ще продължат да генерират предизвикателства и да трансферират рисковете с учебното съдържание по посока институциите и организациите с функционална компетентност в ПОО: МОН, РУО на МОН, НАПОО и др.

V. Начини на разпространение на резултатите от последващата оценка

Резултатите от извършената последваща оценка на въздействието на Закона за професионалното образование и обучение ще бъдат предоставени на Министерския съвет, който е възложител за нейното изготвяне на основание РМС № 436 от 05.07.2022 г. за одобряване на списък със законопроекти, на които ще бъде извършена цялостна предварителна оценка на въздействието, и със закони, на които ще бъде извършена последваща оценка на въздействието, през 2022 г. В изпълнение на чл. 22, ал. 3 от Закона за нормативните актове последващата оценка на въздействието ще се публикува на интернет страницата на Министерството на образованието и науката и на Портала за обществени консултации в срок до 30 дни от изготвянето ѝ.

Дали и какви конкретни допълнителни мерки за повишаване на публичността на резултатите от последващата оценка на въздействието ще бъдат предприети, зависи от вземането на решение, което е изцяло в компетентността на възложителя на последващата ОВ – Министерски съвет.

VI. Препоръки за последващи действия съгласно чл. 18б от ЗНА

Динамичната социално-икономическа обстановка в страната през последните години, влияеща се от множество комплексни и глобални фактори, включително пандемията от COVID 19, безусловно предполага постоянно усъвършенстване на съществуващата правна регулация, включително и по отношение на обществените отношения в областта на професионалното образование и обучение. Като основен нормативен акт, регулиращ процесите в системата, ЗПОО следва да се усъвършенства. Това се налага както от динамичните глобални процеси, така и от идентифицирането на неефективни отделни аспекти, описани в настоящия доклад. До известна степен двата процеса са свързани, като постоянно променящите се глобални процеси водят до нужда от актуализация на разпоредбите.

В процеса на разработване на последващата оценка на Закона бе констатирана необходимостта от промени в ЗПОО, които да подобрят процесите в идентифицираните неефективни области. Освен това е налице възможност за прецизиране и доразвиване на отделни норми на ЗПОО, така че да отговарят по-добре на съответните потребности в регулирането на обществените отношения в сферата на ПОО.

Въз основа на направените дотук констатации, вземайки предвид и възможностите за усъвършенстване на отделни фрагменти от действащата правна уредба, са необходими промени в следните насоки:

- Усъвършенстване на нормативната уредба за валидиране на професионални знания, умения и компетенции;
- Актуализиране на реда за разработване и поддържане на СППОО;
- Подобряване на процесите относно ДОС;

- Да се даде ясна дефиниция, вкл. и чрез определяне в ДОС на обучението по част от професия;
- Да се предвиди възможност за организиране и провеждане на обучение в електронна среда чрез използване на информационни и комуникационни технологии;
- Налице е необходимост от синхронизиране на изискванията за входящите образователни изисквания, учебните планове и програми, както и начина на оценяване на резултатите от изпитите за професионално обучение с придобиване на правоспособност между утвърдените ДОС по съответните професии и Наредбите за условията и реда за придобиване на правоспособност.
- Да се въведе изискване за проследяване на завършилите на ниво образователна и обучителна институция, като се използват моделите от разработения прототип за анкетно проучване; по препоръката на Съвета проследяването се прави една и четири години след завършването;
- Да се създадат работещи механизми за повишаване на качеството, включително и чрез външно оценяване.

VII. Източници

1. Резултати от Анкетно проучване с Консултативния съвет по професионално образование и обучение и Ресурсната работна група към него;
2. Данни от Центъра за професионално образование и обучение;
3. Данни от Национална агенция за професионално образование и обучение;
4. Функционален анализ на секторна политика „Професионално образование и обучение“ (2019 г.);
5. Доклад на Световната банка „ Професионално образование и обучение и учене през целия живот в България: Ситуационен анализ и препоръки за основни насоки на бъдещи политики“ (2021 г.);
6. Концепции за програми, изготвени от Световната банка на база горепосочения доклад, на теми: - „Подобряване на съответствието на професионалното образование и обучение с потребностите на пазара на

- труда“; - „Базиран на доказателства политики в Професионалното образование и обучение; - „Гъвкави и отговарящи на потребностите учебни програми в Професионалното образование и обучение;
7. Одитен доклад на Сметна палата за извършен одит „Професионално обучение за възрастни“ за периода 01.01.2017 г. до 31.12.2019 г. (окончателно приет през 2021 г.);
 8. Препоръки от докладите по проект “Техническа помощ за създаването на Секторни съвети на уменията”, 2021, Програма за подкрепа на структурните реформи на Европейската комисия (SRSS);
 9. Препоръки от заключителен доклад по проект „Техническа помощ при прилагането на Националната квалификационна рамка в професионалното образование и обучение“, 2019 г., Програма за подкрепа на структурните реформи на Европейската комисия (SRSS);
 10. Публикация от Европейския център за развитие на професионалното образование CEDEFOP „Професионално образование и обучение в България: кратко описание (2018 г.);
 11. Проучване сред заинтересованите страни за последваща оценка на въздействието на Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015-2020 г., извършено от Industry Watch Group 2021 г;
 12. Последваща Оценка на въздействието на публичните политики в сектора за учене на възрастни (Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 година) – извършена през 2021 г.
 13. Мониторингов доклад за състоянието на изпълнението на стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Р. България за периода 2015 – 2020 г.;
 14. Анализ на дейността на центрoвете за професионално обучение и центрoвете за информация и професионално ориентиране през 2021 г., приет от УС на НАПОО с Протокол № 3 от 29.06.2022 г.;
 15. Статистически данни от НСИ;
 16. Закон за професионалното образование и обучение;

17. Наредба № 2 от 13.11.2014 г. за условията и реда за валидиране на професионални знания, умения и компетентности;
18. Наредба № 1 от 8 септември 2015 г. за условията и реда за провеждане на обучение чрез работа (дуална система на обучение);

Интернет страници:

1. Функционален анализ на секторна политика „Професионално образование и обучение (2019 г.) - <https://www.strategy.bg/Publications/View.aspx?lang=bg-BG&Id=269> ;
2. Одитен доклад на Сметна палата за извършен одит „Професионално обучение за възрастни“ за периода 01.01.2017 г. до 31.12.2019 г. (окончателно приет през 2021 г.); - https://www.bulnao.government.bg/media/documents/OD_Workforce_0821.pdf ;
3. Доклад на Световната банка „ Професионално образование и обучение и учене през целия живот в България: Ситуационен анализ и препоръки за основни насоки на бъдещи политики“ (2021 г.) - <http://sf.mon.bg/?h=downloadFile&fileId=2765> ;
4. Анализ на дейността на централите за професионално обучение и Центровете за информация и професионално ориентиране през 2021 г. приет от УС на НАПОО с Протокол № 3 от 29.06.2022 г. - <https://www.navet.government.bg/bg/media/god.inf . cpo-i-cipo.pdf> ;
5. Публикация от Европейския център за развитие на професионалното образование CEDEFOP „Професионално образование и обучение в България: кратко описание (2018 г.); - https://www.cedefop.europa.eu/files/4161_bg.pdf ;
6. Интернет страница на Националния статистически институт - <https://nsi.bg/bg/content/3374/%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%B8-%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B7-%D1%86%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D1%8F-%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%82>

VIII. Приложения

Не се прилагат.